

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

37E JAARGANG

WOENSDAG 8 OCTOBER 1952

No 1846

COMMISSIE VAN REDACTIE

Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;

F. de Vries; C. van den Berg (secretaris)

Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Assistent-redacteur: J. H. Zoon

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË

J. E. Mertens; J. van Tichelen;

R. Vandeputte.

INHOUD

	Blz.
Een „rustige” huurverhoging? door <i>Drs C. van den Berg</i>	764
Een nieuw belastingvoorstel door <i>Drs A. van der Gaarden</i>	767
Kanttekeningen bij de Nota inzake de Exportpolitiek door <i>Drs H. Hoelen</i>	771
Het verloop der bezoldigingen van hogere en middengroepen in loondienst door <i>Drs A. van IJzeren</i>	774
Ingezonden stukken:	
De opleiding voor de openbare dienst door <i>Mr W. H. Somermeijer</i> en <i>Prof. Dr P. Hennipman</i> met naschrift van <i>Dr J. R. Stellinga</i>	776
Geld- en kapitaalmarkt door <i>Drs J. C. Brezet</i>	777
Statistieken:	
Bankstaten	778
Interim-prijsindexcijfers van het gezinsverbruik in Nederland	778
Recente economische publicaties	779

Dezer dagen

reunie in Moskou; het negentiende congres van de communistische partij heeft het woord gehoord „Gij hebt het vaak vernomen, maar hebt ge het ook verstaan?” Wie de talloze commentaren op de grote rede van Malenkow doorleest, moet denken aan Schuberts hengelaar: „Doch fängt mit seinen Angel er die Forelle nicht”. Vaststaat, dat Rusland er is, dat het zich sterk maakt en dat het geen genegenheid voelt voor het huidige Westen. Men kan, ook zonder commentaar, hieruit conclusies trekken.

Nog een partijreunie heeft plaatsgevonden, die van de Britse arbeiderspartij. Eveneens zonder kanttekeningen te volgen, doch ditmaal omdat de deelnemers zelf voor dikke strepen in de marge zorgden. Het lot van Morrison doet denken aan John Gilpin, de „citizen of credit and renown” uit Cowpers befaamde ballade, wiens paard er met hem van doorging: „Away went Gilpin, neck or nought; away went hat and wig!” Het is merkwaardig, dat de „New Statesman and Nation” toegedaan aan Bevan thans sussende woordjes spreekt.

Kalmte daalt over Nederland. De huurverhoging schijnt verschoven, de ministersconferentie van de Beneluxlanden blijft voorhands bescheiden; de vlóedgolf van gemeentelingen, die zo lang tegen de schutsluis had gedrukt, wordt een beekje. Het kalmerendste bericht is wellicht, dat Nederland in de Europese Betalingsunie in September gelijk speelde.

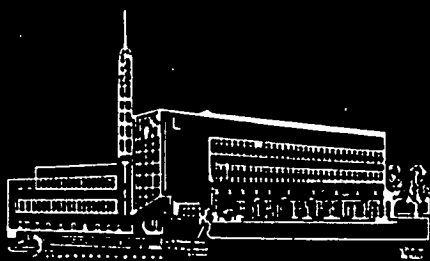
Tegelijk boekte Groot-Brittannië weer eens een overschot. Voor September beliep dit in de Betalingsunie \$36,9 miljoen. „Le ronde de l’U.E.P.” is thans naar seizoenbeweging aan Groot-Brittannië toe, hetgeen in dit verband niet in hoeft te houden, dat de overigen muurbloem worden.

Verre van rustig blijven echter de monetaire Britse autoriteiten, ook al was de totale sterlingpositie bij het begin van de herfst eveneens wat gunstiger. Aan het dichtgebonden pakket der Egyptische vorderingen in sterling wordt reeds getrokken, en dat nog door een sterke man.

Wie niet sterk is, moet slim zijn. Alles heeft de Franse premier al geprobeerd, maar het is met de Franse prijsstijgingen als met de legendarische kat: de volgende dag was die kat weer daar.

Wie zou er kalm bij blijven? De Amerikanen zeker niet, als men de frisse drift ziet, waarmee de aspirant- en fungerende presidenten thans op elkaar inbeuken. Een „waarheidspatrouille” van tegenstanders beweegt zich thans om de reisroute van President Truman om het evenwicht te herstellen. Zoals aan alle economen na Keynes bekend is, draait het niet om het evenwicht, maar om het peil, waarop evenwicht wordt bereikt.

Wie ook uit het evenwicht mocht raken, niet de vertegenwoordigers van de 34 landen die samen komen in het „General Agreement on Tariffs and Trade”. Onvervaard als de mannen, die dwars door ijs en ijzer durfden streven, zijn zij weer te Genève bijeen om brokjes te hakken uit tariefmuren en prikkeldraad te slopen van handelsbarrières. Het gaat natuurlijk kalm aan.

HAV BANK - SCHIEDAM
COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering-Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Aanpassing van ondernemingspensioen-
 en spaarfondsen aan de

NIEUWE WETTELIJKE BEPALINGEN

Kantoor: Bellevuestraat 2, Dordrecht, Telefoon 01850-5345

N.V. BELEGGING MAATSCHAPPIJ
VOOR SOCIALE FONDSEN

De afgifteprijs per aandeel van f 1000,- nominaal
 is op ultimo September vastgesteld op f 1114.92.
 Voor statutair toegelaten fondsen staat de toe-
 treding open gedurende de eerste 8 werkdagen
 van iedere maand.

De Directie:

N.V. Hollandsche Belegging en Beheer Maatschappij,
 Keizersgracht 706, Amsterdam — Telefoon: 35173, 35634.

DIVERSEN

Wegens aansch. grotere wa-
 gen te koop **SINGER** 1500
 1951, pas gerev. Coenen open
 dak, nwe banden, lak en le-
 der als nieuw. Uitsl. aan part.
 f 5.500. Benoord. hout 34, Den
 Haag, telef. 777664.

Austin A 40 Sedan, 4-deurs
 pers.wagen 1950, kleur grijs,
 motor als nieuw, 40.000 km
 gel. Zuiderlaan 18, Hooge-
 zand. Tel. 2320.

R. MEES & ZONEN

A° 1720

BANKIERS & ASSURANTIE-MAKELAARS

ROTTERDAM

AMSTERDAM - s-GRAVENHAGE
 DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

GEMEENTE BOXTEL

UITGIFTE van

f 2.000.000,- 4 1/4 pCt

30-jarige Obligatiën

in stukken van nom. f 1000,- aan toonder
 (waarvan reeds f 500.000,- obligatiën op inschrijvings-
 voorwaarden zijn geplaatst)

Ondergetekenden berichten, dat de inschrijving op
 bovengenoemde obligatiën zal zijn opengesteld op

DONDERDAG, 9 OCTOBER 1952

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

tot de koers van 100 pCt.

bij de kantoren van:

NEDERLANDSCHE CREDIETBANK N.V.

te AMSTERDAM en EINDHOVEN alsmede bij haar
 overige kantoren

N.V. EFFECTENKANTOOR SCHRETLER & Co.

te AMSTERDAM

op voorwaarden van het prospectus dd. 2 October
 1952. Exemplaren van het prospectus en inschrijvings-
 biljetten zijn bij de kantoren van inschrijving verkrijgbaar.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS
DER GEMEENTE BOXTEL

Boxtel, 2 October 1952.

met papier geïsoleerde kabels
 voor zwakstroom en sterkstroom

koperdraad en koperdraadkabel

kabelgarnituren, vulmassa en olie

NK F
N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK
DELFT

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK

Drs C. VAN DEN BERG, Een „rustige” huurverhoging?

De weg naar de uiteindelijke beslissing ten aanzien van de huurverhoging zal waarschijnlijk een moeilijke zijn. Nu een vrije prijsvorming van woonruimte is uitgesloten, zal men een criterium moeten vinden aan de hand waarvan de verantwoord geachte stijging kan worden „berekend” of bepaald. In de praktijk zal dit, gezien de tegenstellingen, wel het zoeken naar een compromis worden. Dit zal te moeilijker zijn omdat de positie van de eigendom in ons geheel bestel nauw betrokken is bij het aanhangige vraagstuk en dus overwegingen en machtsposities, welke minder nauw met het eigenlijke huurvraagstuk in verband staan, van invloed kunnen zijn. Hierbij komt nog, dat het vaststellen van bruikbare en eensluitende geïnterpreteerde basisgegevens (er zijn ongeveer anderhalf miljoen huurwoningen en in de huurgewoonten en -omstandigheden is sinds de oorlog het een en ander veranderd) niet eenvoudig zal zijn. Getracht wordt te benaderen op welk peil de huurverhoging zal komen te liggen, waarbij o.a. wordt ingegaan op het effect van een huurverhoging op de nationale economie, het huidige huurpeil, de positie van de huiseigenaar en de huurbelasting. Mogelijk zal voor de uiteindelijke beslissing een belangrijke factor zijn, welke mate van „respect” men de eigendom in ons land in de naaste toekomst wil doen genieten. Verwacht wordt een „rustige” huurverhoging, ter grootte van 20 pCt; of 25 pCt met een gedetailleerde omschrijving van de „onderhoudsverplichtingen van de verhuurder”. En geen huurbelasting.

Drs A. VAN DER GAARDEN, Een nieuw belastingvoorstel.

De belastingheffing beperkt momenteel het aanbod van risicodragend kapitaal, terwijl de vraag daarnaar juist wordt gestimuleerd. De geboden faciliteit van vervroegde afschrijving geeft voor deze kwaal geen oplossing want het resultaat is, dat de investeringsdrang, dus de vraag naar risicodragend kapitaal, nog groter wordt. Schrijver meent, dat binnen het kader van ons huidige belastingstelsel weinig verbetering te verwachten is; z.i. moet de oplossing van dit brandende vraagstuk worden gezocht in een belastingheffing op het gebruik van productiefactoren (uitgezonderd de factor „arbeid”) in plaats van een heffing uit de winst. Ten aanzien van het gebrek aan risicodragend kapitaal betekent een belastingheffing op kapitaalgoederen een vermindering in plaats van een versterking van de spanning.

Een ander voordeel is, dat deze belasting niet prijsverhogend werkt, althans op korte termijn. Het duurder maken van het gebruik van kapitaalgoederen door dit aan belastingheffing te onderwerpen en het vrijstellen van belasting van het gebruik van arbeidskrachten bevordert een meer arbeidsintensieve productie, hetgeen de werkgelegenheid verruimt; het betekent ook voor de toekomst een besparing op de investeringen en dus een vermindering van de spanning tussen vraag naar en aanbod van risicodragend kapitaal. De uit de bepleite belastingheffing voortvloeiende investeringsbeperking zou voorts niet nalaten een gunstige uitwerking op onze betalingsbalans met het dollargebied te hebben.

Drs H. HOELEN, Kanttekeningen bij de Nota inzake de Exportpolitiek.

In dit artikel uit schrijver een aantal bezwaren tegen de door de vorige Minister van Economische Zaken bij de Tweede Kamer ingediende nota inzake de Exportpolitiek, bezwaren zowel tegen de gestelde diagnose als tegen de aanbevolen exportpolitiek. Schrijver geeft de Minister

toe, dat onze uitvoer nog aanmerkelijk moet stijgen (en blijven stijgen), dat hij meer spreiding dient te vertonen en dat wij het vooral in de ontwikkeling van de industriële export zullen moeten zoeken. Maar dan scheiden zich de wegen. De Minister heeft het oog vooral op vergroting van de kapitaalgoederenexport, schrijver denkt meer aan andere producten benevens een bescheiden ontwikkeling van de productiemiddelenexport wegens de daaraan verbonden risico's in de toekomst, met name indien een minder bescheiden ontplooiing gepaard zou moeten gaan met grote expansie der productiemiddelenindustrie. Schrijver is van mening, dat met het oog zowel op de mogelijkheid als de wenselijkheid van verandering, onze exportmethoden in meerdere mate voor wijziging in aanmerking komen dan de exportstructuur.

Drs A. VAN IJZEREN, Het verloop der bezoldigingen van hogere en middengroepen in loondienst.

Het in dit artikel geanalyseerde cijfermateriaal toont aan, dat voor de hogere en middengroepen in loondienst sedert 1938 niet alleen van een zekere verlaging van het reële inkomen kan worden gesproken, doch ook dat binnen elk beroep op zichzelf gezien een vaak niet onbelangrijke mate van nivellering heeft plaats gevonden. Zowel de daling van het reële inkomen voor de middelbare functies als ook de mate van nivellering van het nominale inkomen van beroep tot beroep blijkt niet onaanzienlijk uit een te lopen.

— SOMMAIRE —

Drs C. VAN DEN BERG, Une hausse des loyers dans le calme?

M. Van den Berg étudie le niveau auquel s'arrêtera la hausse des loyers et l'effet d'une hausse sur l'économie nationale, le niveau actuel des loyers, la situation des propriétaires et l'impôt sur les loyers. Il s'attend à une hausse calme de 20 %; ou de 25 %, dans les cas où le loueur prend des engagements d'entretien bien précis.

Drs A. VAN DER GAARDEN, Un nouveau projet fiscal.

L'auteur plaide en faveur du remplacement de l'impôt actuel sur les bénéfices des entreprises par un impôt sur l'emploi de facteurs de production. Il démontre, à ce propos, les avantages qui apporteraient une telle modification de l'assiette de perception de l'impôt, notamment en ce qui concerne le manque de capitaux investis, la surabondance en main-d'oeuvre et la pénurie de dollars.

Drs H. HOELEN, Réflexions en marge de la „Note sur la politique d'exportation”.

Dans cet article, l'auteur formule des griefs contre la „Note sur la politique d'exportation” présentée à la 2e Chambre, par l'ancien Ministre des Affaires Economiques. Ses objections vont à l'encontre des prévisions émises dans cette note ainsi que de la politique d'exportation qui y est recommandée. Les méthodes néerlandaises d'exportation entrent plus en ligne de compte pour une modification, que la structure même de l'exportation.

Drs A. VAN IJZEREN, L'évolution des salaires dans les classes moyennes et supérieures.

Les données statistiques analysées ici indiquent e.a. un certain abaissement des revenus réels des classes moyennes et supérieures depuis 1938. On constate également que, dans chaque profession, s'est produit un nivellement des salaires dans des mesures souvent importantes.

Een „rustige” huurverhoging?

De weg naar de definitieve beslissing inzake de huurverhoging zal waarschijnlijk een lange en moeilijke zijn. Nu een vrije prijsvorming van woonruimte — als oplossing in de praktijk — uitgesloten is, zal immers een criterium moeten worden gevonden, aan de hand waarvan de verantwoord geachte stijging kan worden „berekend” of bepaald. Niet alleen zal de vaststelling van de basisgegevens en de interpretatie daarvan op dit terrein tot velerlei meningsverschil aanleiding geven, maar ook zal het zoeken naar een criterium, gezien de vele en tegengestelde belangen en levensbeschouwingen, zeer waarschijnlijk het zoeken naar een compromis worden. En waar ook de positie van de eigendom in het kader van ons gehele bestel nauw betrokken is bij het aanhangige vraagstuk, zullen overwegingen en machtsposities, welke minder nauw met het eigenlijke huurvraagstuk in verband staan, op de uiteindelijke beslissing eveneens van invloed kunnen zijn.

Men kan zich — te midden van de stemmen die zeggen hoe groot de huurverhoging zou moeten zijn — afvragen hoe hoog zij waarschijnlijk zal worden, al is dit voor een buitenstaander een riskant geval en het resultaat questieus. Met als troost echter, dat voorspellingen op het terrein van de geleide economie nu eenmaal zeer moeilijk zijn, en als hopelijk nevenresultaat, dat enige ordening in de belangrijkste argumenten en gegevens, die in het spel zijn, voor vele andere buitenstaanders, wordt verkregen.

Een eerste overweging bij de benadering van het vraagstuk van de huurverhoging is de invloed op het nationale economische bestel.

Het effect van een huurverhoging op de nationale economie.

Een huurverhoging met de daaraan — onverbrekelijk — verbonden compensatie voor de stijging van kosten van levensonderhoud, hetzij door loonstijgingen, hetzij door belastingverlaging, doet zijn invloed gelden op belangrijke grootheden als nationaal inkomen, betalingsbalans en werkgelegenheid. Een invloed waarvan niet bij voorbaat mag worden aangenomen dat hij ongunstig zal zijn.

In het Centraal Economisch Plan 1952 is aan deze consequentie, in de vorm van een aantal alternatieven, uitvoerig aandacht geschonken. Van met uit het gedetailleerde resultaat van de berekeningen de voor ons doel belangrijke gegevens, dan blijkt, dat een huurverhoging voor het oude woningbezit met 25 pCt, bij compensatie via de lonen, leidt tot verbetering in de betalingsbalanspositie, ter grootte van 70 miljoen gulden. De daling van de export, als gevolg van de stijging van het kostenpeil, wordt namelijk méér dan gecompenseerd door een daling van de invoer. Compensatie door belastingverlaging heeft een aanzienlijk ongunstiger effect, doordat de betalingsbalanspositie achteruit gaat ¹⁾.

Met het effect op de werkgelegenheid is het anders gesteld. Een huurstijging met 25 pCt en compensatie via de lonen, leidt tot een vermeerdering van de werkloosheid — als gevolg van de prijsstijgingen — met circa 20.000 personen. Compensatie door belastingverlaging is hier sterk te prefereren, doordat in dat geval de werkgelegenheid zelfs een (kleine) verbetering zal ondergaan ¹⁾.

Zeer zeker op het ogenblik zal aan de invloeden op de werkgelegenheid het eerst de aandacht worden geschonken. Uit dien hoofde verdient een compensatie via belastingen de voorkeur. Het is echter sterk de vraag, of deze in de praktijk zal zijn te verwezenlijken. In de eerste plaats zijn de belastingen voor de lagere inkomens, in het bij-

zonder indien er voor veel kinderen aftrek is, reeds zo laag, dat men slechts door een negatieve „belasting” compensatie zou kunnen geven. Verder ligt het o.i. niet in de lijn, dat de Overheid, die zich juist door een huurbelasting van de druk der subsidies ten behoeve van de woningbouw wenst te ontdoen, een vermindering van inkomsten zal accepteren. Dit te meer, omdat per jaar de overheidssubsidies aan de woningbouw op het ogenblik circa 80 miljoen gulden bedragen, terwijl bij een huurverhoging met 25 pCt de loontrekkenden moeten worden ontlast voor additionele uitgaven, ter grootte van 135 miljoen gulden. Is deze gedachting juist, dan betekent dit, dat noch compensatie via belastingen door middel van de loonbelasting, noch door middel van op het bedrijfsleven drukkende belastingen, bijv. de vereveningsheffing, in overweging wordt genomen.

Voor de onderhavige consequenties van een huurverhoging dient men dan het oog te richten op de vraag, in hoeverre, bij compensatie via de lonen, de verbetering van de betalingsbalans (70 miljoen gulden) opweegt tegen de toeneming van het aantal werklozen (ca 20.000). In haar algemeenheid is deze vraag niet te beantwoorden. Het antwoord hangt af van de feitelijke omstandigheden van het moment en, de — mede van deze omstandigheden afhankelijke — gevolgde politiek van werkloosheidsbestrijding. Een indruk van de orde van grootte kan men weer verkrijgen aan de hand van de berekeningen van het C.P.B. ²⁾. Opvoering van de werkgelegenheid d.m.v. exportbevordering levert per duizend in te schakelen arbeidskrachten ca 4 miljoen gulden aan deviezen op. Een politiek van vergroting van de overheidsuitgaven daarentegen vergt ca 5 miljoen gulden aan deviezen per duizend arbeiders; dat zou ca 100 miljoen gulden per twintig duizend arbeiders zijn. Zou men de middelen echter voor arbeidsintensieve werken gebruiken, dan zou het „verlies” aan deviezen aanzienlijk kleiner zijn.

De globale conclusie kan dan ook luiden dat de effecten van een huurverhoging op het nationale economische bestel niet zodanig zijn, dat deze een ernstige belemmerende factor voor een verhoging behoeven te zijn.

Een verdere overweging bij het bepalen van de huurverhoging — waarover waarschijnlijk weinig verschil van mening zal bestaan — zal zijn dat de huidige verbrokkeling van het huurpeil, uit een oogpunt van woningpolitiek en rechtvaardigheid in het algemeen, niet wenselijk is.

Het huurpeil.

De beheersing van de huren in de achter ons liggende jaren heeft er toe geleid, dat niet meer van één huurpeil kan worden gesproken. De huren van vóór 27 December 1940 gereedgekomen woningen liggen thans op een peil van 115 pCt van die van 9 Mei 1940. De huren van op of na 27 December 1940 tot midden 1950 gereedgekomen woningen bedragen 130 pCt van de vooroorlogse huur, terwijl de huren van de na midden 1951 gereedgekomen „gesteunde” woningen, ruwweg 145 pCt boven die van Mei 1940 liggen. Verder kent men nog de „vrije” huren, welke zo hoog mogen zijn, dat een rendabele exploitatie van het bezit, zonder premies, mogelijk is.

Hoewel deze opsomming summier is — behalve het tijdstip, waarop de woning gereed kwam, zijn ook de financierings- of bijdrageregeling, waaronder de bouw viel, evenals de wijze van berekening van de Mei 1940-huren van invloed op de hoogte van de huidige huur — blijkt

¹⁾ Dit op grond van gecorrigeerde, niet in het oorspronkelijke plan staande, gegevens.

²⁾ Centraal Economisch Plan 1952.

duidelijk, dat er thans voor de geleverde woonprestaties, geheel of ten dele, irrelevante prijsverschillen bestaan. Hierdoor wordt de door de Overheid gevoerde woningpolitiek doorkruist, terwijl deze situatie ook onbillikheden inhoudt tegenover bepaalde groepen huurders (bijv. jonggehuwden, die op een nieuwgebouwde woning zijn aangewezen). Het bereiken van een huurpeil, waarbij de prijsverschillen in principe hun oorzaak vinden in inrichting en ligging van de woningen, zal dan ook zeer zeker, als één der — algemeen aanvaarde — doeleinden bij de komende huurverhoging voorzitten. In de grote lijn³⁾ zou hieruit voortvloeien, dat een stijging met 25 pCt van de huidige huren, wat betreft de „oudste” („115 pCt”) woningen en met 10 pCt van de „oude” („130 pCt”) woningen wenselijk is, waardoor het huurpeil zich zou bewegen op een peil van circa 145 pCt van vóór de oorlog.

Een teerder punt is de positie van de huiseigenaren. Niet alleen omdat men sterk van mening kan verschillen over de vraag, welk inkomen en welke vergoeding voor onderhoud en andere lasten toelaatbaar („rechtvaardig”) zijn, maar ook omdat, naar onze mening, de basisgegevens, waarvan men zal moeten uitgaan, steeds zullen kunnen worden aangevochten.

Woningbezit en huiseigenaren.

Eenstemmigheid zal er bestaan over de betekenis van een goed onderhoud van het bestaande woningbezit. Een te gering onderhoud betekent, dat het eerder voor bewoning ongeschikt is. „Indien door slecht onderhoud de levensduur van elke woning met gemiddeld slechts één jaar zou worden bekort, dan zou dit tot gevolg hebben, dat in feite de woningvoorraad met circa 35.000 woningen vermindert, uitgaande van een levensduur van 60 jaar”⁴⁾.

Moeilijker wordt het echter, indien men zich afvraagt, in welke mate de elementen „onderhoud” en „vaste lasten” in het huurbedrag moeten stijgen. De normale gang van zaken is namelijk, dat men uitgaat van de vooroorlogse situatie, en aan de hand van de sedertdien plaats gehad hebbende prijs- en kostenstijgingen, becijfert op welk peil de huren moeten liggen, willen de huiseigenaren in staat zijn uit het huurbedrag — veelal bij een gelijk gebleven nominaal netto inkomen — het onderhoud en de vaste lasten te bestrijden.

Een verhoging van de huren met de stijging van genoemde lasten op zichzelf komt redelijk voor. De huren van Mei 1940 werden per 1 Januari 1951 met 15 pCt verhoogd; in een periode, waarin bijv. de lonen met circa 100 pCt stegen.

Met hoeveel zijn de onderhoudskosten en lasten echter voor de huiseigenaren gestegen? De huurders hebben bijv. een gedeelte van het onderhoud overgenomen, terwijl de extra voorzieningen, die de verhuurders vroeger moesten geven, om huurders te krijgen, thans zijn vervallen. Op hoe hoog moet men het — thans niet bestaande — kostenelement van het leegstaan van woningen in de vooroorlogse jaren stellen? Benaderingen van 2 pCt, maar ook van 6 en 9 pCt van de huurprijs, kan men dan als aftrekpost bij de berekening van de voor de huiseigenaren noodzakelijk geachte huur tegenkomen. En ook de mening, dat men de in het verleden (in het bijzonder in de depressie-jaren) geconstateerde percentages niet zonder meer mag gebruiken, doch een dergelijk percentage dient te betrekken op de gehele cyclus van voor huiseigenaren slechte en goede jaren.

³⁾ De bestaande verschillen in huur tussen platteland en steden, welke een meer genuanceerde verhoging — nl. een relatief hogere van de plattelandswoningen — wenselijk maakt, zijn hierbij buiten beschouwing gelaten.

⁴⁾ S. J. Mook, Voorzitter van de Nederlandsche Bond van huis- en grondeigenaren, op de protestvergadering, gehouden op 20 Juni jl.

Moet men t.a.v. de onderhoudskosten, waar de nieuwe huren lange tijd van kracht kunnen zijn, rekening houden met een in de toekomst stijgend of dalend prijspeil?

Dezelfde vraag doet zich voor t.a.v. de afschrijvingen. Moet bij het gestegen bouwkostenpeil afschrijving tegen vervangingswaarde redelijk worden geacht? M.a.w. moet de huurverhoging niet zodanig zijn, dat ook de hogere afschrijvingen hieruit door de huiseigenaren kunnen worden bestreden? Zo ja, voor welk bedrag?

Weer een andere vraag is, of de vooroorlogse economische positie van de huiseigenaren als normaal kan worden beschouwd, anders gezegd of het rendement van in huizen geïnvesteerd kapitaal destijds op het peil lag van overeenkomstige beleggingen. Volgens Prof. Dr Ir H. G. van Beusekom⁵⁾ moet — ook wanneer men geen rekening houdt met percelen, die in de periode van exorbitant hoge prijzen van omstreeks 1920 zijn gebouwd of gekocht — worden erkend, dat het huurpeil van 9 Mei 1940 in vele gevallen voor een redelijk rendement niet voldoende was.

Afgezien nog van de vraag, of een stijging van het inkomen uit dezen hoofde niet „redelijk” moet worden geacht, zal nog een punt van discussie zijn, of, gezien de daling van de koopkracht sinds 1940, bij de komende huurverhoging het verdisconteren van een stijging van het nominale inkomen uit huizenbezit niet „rechtvaardig” is. Dit te meer, omdat de rentestand thans niet onaanzienlijk hoger ligt dan ten tijde van de eerste huurverhoging.

Dat hiermede nog lang niet alle vraagpunten zijn uitgeput, blijkt wel, indien men de door de Nederlandsche Bond van huis- en grondeigenaren op de eerder genoemde vergadering bij monde van Drs A. W. Hermse geformuleerde eisen nader beziet.

TABEL 1.

Eisen particuliere huiseigenaren.

	(in procenten)
1. de huurprijs van Mei 1940	100
2. extra benodigd voor buitenonderhoudswerk	23,5
3. verhoogde overheidslasten	5
4. ondernemersrisico (analoog aan de calculatie van de nieuwbouw (F.W. 148))	7,5
5. rente op heffing V.A.B.	4,7
6. verhoogde rente op eigen kapitaalinvestering	3,75
7. verhoogde hypotheekrente	8,75
8. verhoging van administratie- en beheerskosten	1
9. binnenonderhoudswerk	p.m.
10. verhoogde afschrijving reproductiewaarde naar dubbele van de kostprijs 1936 tot 1940	10
Totaal	164,20

Men kan de, uit een oogpunt van rentabiliteit gewenste, huurverhoging ook nog op een andere wijze trachten te benaderen. Hieronder is globaal „berekend” bij welke huur de exploitatie van woningen geheel zou zijn gedekt, onder de — zo goed mogelijk benaderde — veronderstelling dat de onderhoudskosten met 200 pCt zijn gestegen, de vaste lasten met 30 pCt en de vervangingswaarde met 250 pCt (het bouwindexcijfer op basis 1938/39 ligt op 390) omhoog is gegaan. Verder is aangenomen dat een verhoging van het rente-inkomen met 10 pCt redelijk is.

TABEL 2.

Huren bij sluitende exploitatie.

	vóór de oorlog	thans
	(in procenten)	
Vaste lasten	27	35
Onderhoud	13	39
Kapitaalrente	50	55
Afschrijving	10	35
	100	164

Merkwaardigerwijze is het eindresultaat voor de oude („115 pCt”) woningen vrijwel hetzelfde als dat van de

⁵⁾ De Volkshuisvesting, blz. 75.

voorgaande opstelling, nl. een huurverhoging met 43 pCt t.o.v. de huidige huurprijs. Er is echter een zeer belangrijk verschil. In de eerste berekening bedraagt de stijging van de afschrijving uitgedrukt in de vooroorlogse huur slechts 10 pCt; in de tweede 25 pCt. Hiermede zijn we op het terrein van de — veel omstrede — huurbelasting gekomen.

De huurbelasting.

Zonder de financiële steun van de Overheid zou de nieuwbouw te verwaarlozen zijn. De subsidies uit dezen hoofde belopen circa 80 miljoen gulden, terwijl zij per jaar met ongeveer 8 miljoen toenemen. De mogelijkheid is geopend bij een huurverhoging, met behulp van een huurbelasting, deze last van de Overheid af te wentelen. De eerste vraag is met welk percentage de huidige huren hiervoor zouden moeten worden verhoogd.

Volgens het C.B.S. bedroeg het totale huurbedrag in 1951-800 miljoen gulden. Uitgaande van een huurverhoging van oude woningen, groot 25 pCt, wordt in het Centraal Economisch Plan 1952 de gemiddelde verhoging voor alle woonhuizen op 22 pCt gesteld. De opbrengst van de huurverhoging zou dus per jaar circa 175 miljoen gulden zijn. Zou men 85 miljoen gulden van een huurverhoging ten behoeve van de nieuwbouw willen afromen, dan zou een verhoging met circa 12½ pCt van de huidige huren van oude woningen voldoende zijn om de druk der subsidies van de Overheid af te nemen.

De economische argumentering van de huurbelasting is, dat een verhoging van het afschrijvingsbedrag, met het oog op de stijging van de vervangingswaarde, in de huren niet onredelijk is, maar dat het gevaar bestaat, dat de afschrijvingen niet voor vervanging, doch voor consumptie worden gebruikt. Dit nu is uit nationaal oogpunt onaanvaardbaar, en dus dienen deze bedragen te worden „afgeroomd”.

De huurbelasting heeft van de zijde van de huiseigenaren veel critiek ondervonden; het in tabel 1 berekende percentage van verhoging is dan ook gedacht zonder een huurbelasting.

Het eerste bezwaar tegen een huurbelasting is naar onze mening, dat de afschrijvingen worden *wegbelast*. Het ligt in de lijn der redenering, dat men de afschrijvingsbedragen zou „reserveren”, bijv. door middel van een „huur”- of „bouwfonds”, waarbij dus de huizenbezitter eigenaar van de afschrijvingsbedragen blijft; de beschikkingsmacht echter wordt beperkt.

Een tweede bezwaar is, dat deze belasting in wezen in sterke mate ten laste van het bedrijfsleven zou komen. Bij een stijging van de huren van oude woningen met 12½ pCt neemt het totale huurbedrag toe met ca 85 miljoen gulden, waarvan ten laste van de loontrekkenden ca 65 miljoen en ten laste van zelfstandigen ca 20 miljoen gulden. Voor de huurverhoging zal, zoals wij zagen, zeer waarschijnlijk geen belastingcompensatie, maar looncompensatie worden gegeven, hetgeen betekent dat de huurbelasting in belangrijke mate door het bedrijfsleven zou moeten worden gedragen. Een verhoging van de inkomsten van de Overheid zou onder deze omstandigheden (met de nadruk hierop) directer en ook eleganter kunnen plaatsvinden.

Een huurbelasting lijkt ons echter slechts te verdedigen, indien deze, niet ten laste komende van de huiseigenaren en niet gecompenseerd wordende door loonsverhogingen, die drukken op het bedrijfsleven, opgebracht wordt door het collectivum „huurders”. Deze groep plukt nu eenmaal het grootste deel van de baten der subsidies; strikt genomen staan huiseigenaren en bedrijfsleven hier buiten.

Verder zou een consequentie van de gedachtegang zijn,

dat ook huiseigenaren, die hun eigen huis bewonen ⁶⁾, hun afschrijvingsbedragen in de pot moeten „storten”. Beter dan een dergelijke vorm van onder curatele stellen, zou het ons lijken geen huurbelasting of bouwfonds in te stellen en de mate van huurverhoging naar evenredigheid lager te stellen. Gegeven de angst van de gemiddelde Nederlander om zijn „kapitaal op te eten” lijkt een huur, die voldoende ruimte laat voor de bestrijding der kosten en een normaal inkomen, een goede garantie voor een juist gebruik van de afschrijvingsgelden. Die groep van onze bevolking, die de huizenbelegging als een vorm van oudedagsverzekering, nl. lijfrente gebruikt, zal, bij haar streven naar sociale zekerheid, op een zeker respect van onze Overheid mogen rekenen.

Samenvatting.

Trachten wij aan de hand van het bovenstaande de grenzen van de huurverhoging te benaderen, dan ontstaat het volgende globale overzicht.

TABEL 3.

Grenzen van verhoging huur van oude woningen in pCt van de huidige huur.

Op basis van:	minimum	maximum
egalisering huur	25 pCt	25 pCt
eisen huiseigenaren	ca 43 „ ¹⁾	ca 56 „ ²⁾
tabel 2	ca 20 „ ³⁾	ca 43 „ ⁴⁾

¹⁾ Hier is aan afschrijving 20 pCt van de vooroorlogse huur in de nieuwe huur verdisconteerd.

²⁾ Hierbij is door ons de gehele vervangingswaarde ingecalculceerd.

³⁾ Hierbij is 10 pCt afschrijving van de vooroorlogse huur in de nieuwe huurprijs opgenomen.

⁴⁾ Hierbij is de gehele vervangingswaarde ingecalculceerd.

Globaal genomen betekent — indien de veronderstellingen ten grondslag liggend aan tabel 2 een juiste benadering vormen — een huurverhoging zonder afroming, lager dan 20 pCt van de huidige huur van oude woningen, dat van de, op basis van de vooroorlogse verhoudingen berekende, afschrijvingen naar onze mening wordt afgeroomd, dus dat er een verkapte „huurbelasting” is. Ons op de verhoudingen van het ogenblik baserend, betekent een huurverhoging lager dan ongeveer 40 pCt dat de huiseigenaren — bij een ongeveer gelijk nominaal rente-inkomen als voor de oorlog — op hun vermogen interen.

Een „rustige” huurverhoging?

Thans staan wij voor de taak de definitieve verhoging te benaderen. Allereerst dient een „uitspraak” gedaan te worden over de huurbelasting. De Regering schijnt een dergelijke belasting sterk te wensen, dus zullen voorstellen dienaangaande de Kamers wel bereiken. Wij nemen echter aan, dat het verzet zodanig zal zijn, dat deze belasting in dit stadium zal blijven steken.

Bij de bepaling van de omvang van de verhoging zelf zal verdisconteerd worden, dat de huren voor een tamelijk lange tijd zullen worden vastgesteld. De verhoudingen van het moment, in casu de bouwkosten en de onderhoudskosten, kunnen dalen. Dit zullen argumenten zijn om in ieder geval de vervangingswaarde niet volledig te doen incalculeren. Een huurverhoging „in etappen” heeft het voordeel, dat men onderweg voor het verloop van de kosten kan corrigeren.

Een tweede overweging voor de waarschijnlijkheid van een „rustige” huurverhoging is, dat de huiseigenaren een zeer zwakke machtspositie hebben. Nu het lage rendement door de subsidies van de Overheid geen invloed heeft op het aanbod van nieuwe woningen, is het belangrijkste wapen, dat een zich tekort gedaan voelende aanbieder

⁶⁾ 28 pCt van het totaal aantal bewoonde woningen wordt door de eigenaren bewoond.

heeft, verdwenen ⁷⁾). Krachten, die in de richting van een geringe huurverhoging dringen, zullen materieel dan ook weinig weerstand ontmoeten. Mochten deze krachten de overhand hebben, dan zullen deze de minimum grens van de huurverhoging in zichzelf moeten vinden. Deze

⁷⁾ Er ligt dan ook, sterk gezegd, een zekere tragiek in, dat de Overheid de huiseigenaren bij het innen der gelden, waaruit de subsidies kunnen worden geput, dus bij de huurbelasting, wenst in te schakelen.

grens zal worden bepaald door de mate van „respect” welke men de eigendom in ons land in de naaste toekomst wil doen genieten.

Nederland is een rustig land; wie wil het anders? Dus houden wij het op een „rustige” huurverhoging. Zo ongeveer 20 pCt. Of 25 pCt, met een gedetailleerde omschrijving van de „onderhoudsverplichtingen van de verhuurder”.

Rotterdam.

Dr. C. VAN DEN BERG.

Een nieuw belastingvoorstel

In „Economisch-Statistische Berichten” van 2 Juli jl.¹⁾ stelt de redactie als één van de economische problemen van de nieuwe Regering het belastingvraagstuk aan de orde. De belastingdruk is zwaar en de klachten uit het bedrijfsleven en uit de kring der economen zijn vele. Voorgesteld dient echter te worden, dat ook de nieuwe Regering moeilijk tot een verlichting van die druk zal kunnen overgaan, omdat zij de baten niet kan missen. Het is dan ook geenszins de bedoeling van dit artikel om het zoveelste pleidooi te houden voor belastingverlaging, al of niet voor bepaalde groepen. De bedoeling is veeleer het voorstellen van een verschuiving en het verleggen van de basis van de belastingheffing.

Vooraf moet worden opgemerkt, dat hier geen sprake kan zijn van een nieuw pasklaar belastingstelsel. Daarvoor zijn de voorgestelde wijzigingen te revolutionair en zijn de gedachten van de schrijver te onrijp. Hij heeft zich ten doel gesteld, om enkele nieuwe ideeën onder de aandacht van de mensen van theorie en praktijk te brengen. Wanneer hij er in slaagt, om voorlopig een discussie over dit onderwerp te openen, waarop dan wellicht te zijner tijd wijzigingen in het fiscale stelsel kunnen volgen, zal hij zich gelukkig prijzen.

De tweede opmerking, die vooraf moet worden gemaakt, is, dat men er zich terdege van bewust dient te zijn, dat men door uitsluitend fiscale maatregelen geen economische politiek kan bedrijven. Toegegeven zij, dat de invloed van de belastingen zeer groot kan zijn — wat bij de huidige hoogte momenteel ook inderdaad het geval is —, maar men moet van de hier voorgestelde wijzigingen geen wonderen verwachten. Wel moet de Overheid zich er van bewust zijn, dat haar fiscale politiek nooit in strijd mag zijn met de andere aspecten van haar economische politiek en met deze factor is naar onze mening in het verleden te weinig rekening gehouden. Het zal dan ook tot de taak van de nieuwe Regering behoren meer overeenstemming van fiscale met algemene economische politiek tot stand te brengen.

De algemene economische situatie van ons land wordt naar de mening van de schrijver gekenmerkt door de navolgende structurele factoren:

- a. gebrek aan risicodragend kapitaal;
- b. overvloed van arbeidskrachten;
- c. tekort aan dollars en daarmee gelijkstaande valuta.

De economische politiek moet er dus in grove trekken op gericht zijn, wat betreft:

ad a. het aanbod van risicodragend kapitaal te stimuleren en de vraag daarnaar te remmen. Aan het laatste punt is sinds de afschaffing van het toewijzingensysteem voor kapitaalgoederen te weinig aandacht besteed;

ad b. De vraag naar arbeidskrachten te stimuleren. Bij het remmen van het aanbod (o.a. emigratie) komen zoveel on-economische factoren te pas, dat dit hier gevoeglijk buiten beschouwing kan blijven;

ad c. De export naar de dollargebieden op te voeren. Hiertoe is nodig het scheppen van goede concurrentievoorwaarden. We moeten het niet alleen vinden in kostprijzverlaging, omdat hier tegenover de Verenigde Staten weinig te bereiken valt. Getracht zal moeten worden producten te vinden, voor de productie waarvan wij een natuurlijke voorsprong op de dollargebieden hebben. Hierop wordt nog nader ingegaan.

De belastingen en het gebrek aan risicodragend kapitaal.

Over de huidige situatie is reeds zoveel geschreven en zoveel geklaagd, dat er in dit artikel niet veel uitweiding nodig is. In „E.-S.B.” van 9 Juli jl.²⁾ is bijv. nog een „Stem uit het Bedrijfsleven” gepubliceerd, die de ondergang van een bedrijf in schrille trekken schilderde. Weliswaar kan men daartegen aanvoeren, dat de schrijver daarvan de zaak wat eenzijdig voorstelde, of dat hij een zeer ongunstige uitzondering beschreef, en dat hij dan maar eens een betere oplossing aan de hand moet doen, maar niet te ontkennen valt, dat de situatie allesbehalve rooskleurig is. Wanneer het een N.V. betreft, worden rente en risicopremie van het risicodragend aangewende kapitaal dubbel belast. Allereerst door deze bedrijfskosten niet aftrekbaar te stellen bij berekening van de belastbare winst. Voorts door deze als inkomsten van de aandeelhouders weer te belasten. Het is begrijpelijk, dat hierdoor de vorming van risicodragend kapitaal zwaar gehandicapt wordt en dat bovendien de bezitters van kapitaal weinig lust hebben het risicodragend te beleggen. Daartegenover staat, dat de fiscus een te grote veer zou moeten laten, wanneer men de rente over het eigen kapitaal zonder meer aftrekbaar zou stellen.

Aan de andere kant wordt juist door de fiscale wetgeving de aanwending van het risicodragend kapitaal gestimuleerd. Immers, aanschaffing van productiemiddelen maakt afschrijving mogelijk en afschrijving betekent: minder belasting betalen. Vooral de in 1950 ingevoerde belastingfaciliteit, vervroegde afschrijving van $\frac{1}{3}$ deel van de aanschaffingswaarde van nieuwe productiemiddelen, heeft velen er toe gebracht kapitaalgoederen te kopen. Het resultaat van de faciliteit is echter per saldo niet een vermindering van belasting, maar slechts een verschuiving van het tijdstip van betaling. Dit geeft uiteraard een niet licht te onderschatten liquiditeitsvoordeel. De bedrijven, die van een deskundige voorlichting gebruik kunnen maken, zullen ongetwijfeld op verstandige wijze van dit voordeel geprofiteerd hebben. Maar deze maatregel heeft heel wat verarring gesticht onder de ondernemers, die minder „vast in de bedrijfseconomische leer” zijn, en dat zijn er nog maar al te veel in ons land. Deze lieden, die toch al moeite hebben om de fiscale en bedrijfseconomische afschrijvingsmaatstaven uit elkaar te houden, vergaten nu geheel, dat er een groot verschil is tussen het toegestane liquiditeitsvoordeel en een rentabiliteitsverbetering. Het gevolg is geweest, dat er aanschaffingen van kapitaalgoe-

¹⁾ „Economische problemen van de komende Regering”, blz. 500.

²⁾ „Na zeven jaren”, blz. 528.

deren hebben plaats gevonden, die bedrijfseconomisch onrendabel of zelfs verliesgevend zijn. De investering, die privaateconomisch onrendabel is, betekent in de meeste gevallen tevens een schadepost voor de maatschappij, maar daarbij komt dan nog, dat een overmatige aanschaffing van kapitaalgoederen in strijd is met de gewenste economische politiek in verband met de hierboven genoemde structurele factoren.

Een tweede factor, die leidt tot een vergrote vraag naar en tevens een vermindering van het aanbod van risicodragend kapitaal is het niet toestaan van afschrijving op basis van de vervangingswaarde en het belastingvrij reserveren. Dit maakt het de ondernemingen moeilijk te sparen voor de aanschaffing of zelfs vervanging van kapitaalgoederen, met het gevolg, dat deze weer een beroep moeten doen op de toch al krappe kapitaalmarkt. Verder betoog is op dit punt overbodig, gezien de reeds bestaande uitgebreide literatuur over dit onderwerp.

We kunnen dus tot de conclusie komen, dat de belastingheffing momenteel het aanbod van risicodragend kapitaal beperkt, terwijl de vraag daarnaar juist gestimuleerd wordt. De geboden faciliteit van vervroegde afschrijving geeft voor deze kwaal geen oplossing, want het resultaat is, dat de investeringsdrang, dus de vraag naar risicodragend kapitaal, nog groter wordt, hetgeen de spanning op de kapitaalmarkt nog versterkt.

„Maar”, zal de lezer zich afvragen, „wat dan?” De totale belastingopbrengst mag niet teruglopen; aftrekbaarstellen van rente en risicopremie zou de fiscus te duur te staan komen, terwijl de vaststelling er van zeer moeilijk is; afschrijving op basis van vervangingswaarde zou eveneens te grote offers van de fiscus vergen en de bepaling van de hoogte er van zou practisch onuitvoerbaar zijn”. Inderdaad; binnen het kader van ons huidige belastingstelsel is weinig verbetering te verwachten. En dat is de reden, die het overwegen van een nieuw systeem de moeite waard maakt.

De schrijver van dit artikel meent, dat de oplossing van dit brandende vraagstuk gezocht moet worden in een belastingheffing op het gebruik van productiefactoren³⁾, in plaats van een heffing uit de winst. Momenteel is de situatie zo, dat de goede ondernemer (in de ware zin van het woord), die een flink renderend bedrijf heeft, hiervoor een zware tol aan de fiscus moet betalen, terwijl de marginale en onrendabele ondernemingen gespaard worden. De ondernemingslust wordt hierdoor op een zeer zware proef gesteld. En dat niet alleen; het systeem geeft veel aanleiding tot verspillingen. We zagen zoëven, dat er onrendabele investeringen plaatsvinden, maar daarnaast wordt een overmatig gebruik van grondstoffen en energie, op zijn zachtst gezegd, niet tegengegaan. Het maar al te vaak gehoorde en privaateconomisch ook begrijpelijke argument is: „De fiscus betaalt toch de helft, dus waar maak ik mij druk om”.

Geheel anders zou dit alles worden, als men het gebruik van productiefactoren ging belasten. Dan zou de houding van het bedrijfsleven t.o.v. de fiscale overheid radicaal omslaan. Ten aanzien van het gebrek aan risicodragend kapitaal betekent dit, dat een belastingheffing op kapitaalgoederen, de spanning zou verminderen in plaats van versterken. Immers, de fiscus zou niet meer het aanschaffen van kapitaalgoederen stimuleren, maar remmen. De investeringen, die nu rendabel schijnen, komen dan in hun ware gedaante tevoorschijn. De marginale ondernemer moet dan evenveel belasting betalen (althans wat zijn bedrijfsresultaten betreft; persoonlijke inkomstenbelasting blijft hier buiten beschouwing) als de meer efficiënte, hetgeen de ondernemingszin ongetwijfeld ten goede zal komen. Een nevenvoordeel is, dat er plotseling een einde zou komen aan de eeuwige strijd tussen fiscus

en bedrijfsleven over het al of niet waarderen op basis van vervangingswaarde. Er zal niet één ondernemer zijn, die dan bij het bestaande hoge prijspeil nog zal pleiten voor vervangingswaarde en dat de fiscus zich plotseling wel op dat standpunt zou gaan stellen, lijkt ons psychologisch en technisch onaanvaardbaar.

Voor zover het betreft de hier voorgestelde belasting op kapitaalgoederen, zou men o.i. eenvoudig vast kunnen houden aan de huidige waarderingsmaatstaven. De ervaring, die men daarmee heeft, wordt dan niet waardeloos. Een ander voordeel is, dat deze maatstaven reëel zijn, d.w.z. er liggen tastbare facturen en vaste afschrijvingsbeginselen aan ten grondslag. Bovendien is het controleren van uitgaven nu eenmaal gemakkelijker voor de fiscus, dan het controleren van inkomsten.

Een volgend voordeel is, dat deze belasting niet prijsverhogend werkt, althans op korte termijn. Deze eigenschap wordt ook toegeschreven aan de huidige winstbelasting, maar wij betwijfelen of dit juist is. De redenering is, dat de ondernemer altijd een evenredig deel van zijn winst afstaat. De winstbelasting kan dus geen enkele invloed hebben op de hoogte van die winst; m.a.w. belasting of geen belasting, de ondernemer zou altijd dezelfde politiek voeren; wat o.a. inhoudt dezelfde verkoopprijzen berekenen. Een fout in deze redenering is o.i., dat de fiscale winst veel groter is dan de bedrijfseconomische. Hierin bevinden zich immers ook de rente over het eigen kapitaal, het ondernemersloon en een deel van de bedrijfseconomisch benodigde afschrijvingen. Hieruit menen wij te mogen concluderen, dat de huidige belasting op bedrijven wel degelijk tot hogere verkoopprijzen aanleiding geeft, zowel op lange als op korte termijn. Bij de belasting op kapitaalgoederen is dit op korte termijn niet het geval. Immers, wanneer de ondernemer zou trachten de belasting door prijsverhoging aan de consument door te berekenen, zou de door hem verkochte hoeveelheid teruglopen, met het gevolg, dat de belasting per eenheid product nog zwaarder zou gaan drukken. De belastingdruk zou daarentegen verlicht kunnen worden door vergroting van de omzet bij gelijke kapitaalgoederenvoorraad, bijv. door meer efficiënte productiemethoden. En dat is nu juist wat onze nationale economie nodig heeft, mede in verband met het als derde punt te behandelen dollar-vraagstuk.

Op lange termijn zal deze vorm van belasting wel prijsverhogend werken. Prijsverhogend in die zin, dat de verkoopprijzen hoger zullen zijn dan wanneer er helemaal geen belasting geheven zou worden. Zoals gezegd, werkt ook de huidige belasting op de winst enigermate prijsverhogend, zodat het effect van een stelselwijziging op het gemiddeld prijspeil niet groot zal zijn. Op dit effect komen we hieronder terug.

De belastingen en de overvloed aan arbeidskrachten.

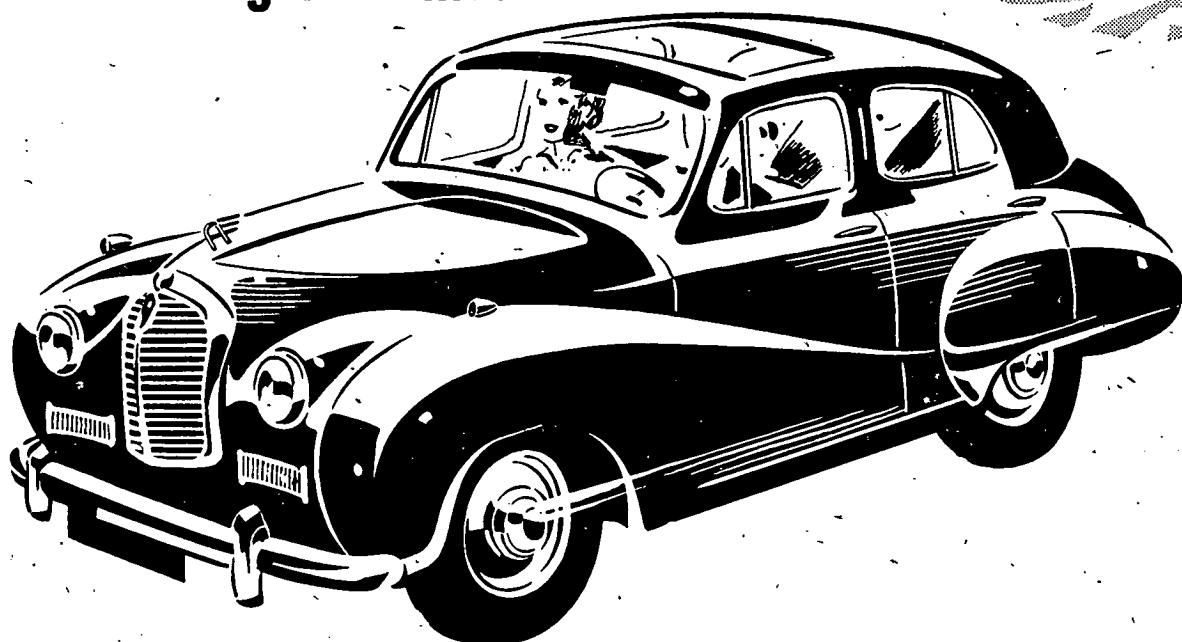
Het zal in ons zeer dichtbevolkte Nederland moeilijk zijn om op de lange duur voor alle beschikbaar komende werkkrachten emplot te vinden en de levensstandaard te handhaven. De nieuwe Regering zal dan ook ijverig naar wegen moeten zoeken ter oplossing van dit vraagstuk. Men meent deze te kunnen vinden door industrialisatie en exportverhoging. In deze en de volgende afdeling zullen we trachten na te gaan, hoe de fiscus daarbij kan helpen.

Arbeidskracht is momenteel voor de ondernemer zeer duur. Niet alleen, doordat de lonen in vergelijking met vóór de oorlog sterk gestegen zijn, maar ook door de hoge sociale lasten, zowel die, opgelegd door de Overheid, als die, welke de ondernemers uit morele overwegingen zichzelf hebben opgelegd. Het gevolg van één en ander is, dat er een tendentie moet bestaan tot vervangen van arbeid door kapitaal en grondstoffen. Het is duidelijk, dat dit in verband met de schaarste aan risicodragend kapitaal

³⁾ Uitgezonderd de factor „arbeid”, waarover straks meer.

Met de **AUSTIN A 40**

Uw eigen klimaat!

De Austin A 40 Somerset biedt een rijdend klimaat naar wens! In de komende winter géén verkoudheden meer en géén benauwde wagen, géén beslagen voorruit en géén wagenziekte van Uw passagiers, géén kou en géén „warmte om te stikken“!

Austin A 40 Somerset (Let eens op hoeveel U er op de weg ziet!) met schuifdak en ingebouwde verwarming, biedt U een klimaat naar keuze! De meest begeerde auto van 1952 (Austin A 40 Somerset) f 6.695.— *ondernemersprijs*
Verwarmingsinstallatie met luchtverversing en voorruitverwarming, compleet ingebouwd, f 155.—
en thans: **SCHUIFDAC** f 120.—

Het laatste woord in comfort:

verwarming áán en schuifdak open.

R.S. Stokvis & Zonen N.V.

140 DEALERS EN SUBDEALERS, OVERAL IN NEDERLAND

en de overvloed aan arbeidskrachten een ongewenste situatie is. Hier ligt een mogelijkheid voor de Overheid om door fiscale middelen in te grijpen.

In de vorige afdeling spraken we van belasting op productiemiddelen en voerden daar een pleidooi voor het als basis nemen van de kapitaalgoederen. Hieraan willen we nu nog enige argumenten toevoegen. In de eerste plaats dus, dat aan de tendentie om de productie kapitaalintensiever te maken, een einde moet komen en in haar tegendeel moet worden omgeschakeld. Dit houdt in, dat men het gebruik van kapitaalgoederen duurder moet gaan maken door dit aan belastingheffing te onderwerpen, terwijl men het gebruik van arbeidskrachten van belasting vrij stelt. Op het ogenblik is de situatie in ons land juist andersom. Het gebruik van bedrijfsmiddelen is (afgezien van omzetbelasting) vrij, behalve dat van motorvoertuigen (wegenbelasting), maar het gebruik van arbeidskrachten is belast krachtens het Besluit op de Vereveningsheffing. Dat dit juist verkeerd is, is duidelijk. Ook al zou men dan niet tot de voorgestelde stelselwijziging willen overgaan, dan nog zou dit erfstuk van de Duitse bezetting, dat ook al fiscaal-rechtelijke bezwaren heeft uitgelokt, moeten verdwijnen.

Zou men er dus in slagen, een meer arbeidsintensieve productie te bereiken, dan zou dus de werkgelegenheid verruimd worden. Maar dat is niet het enige. Daarmee heel nauw verwant is het volgende. Men heeft een zekere kwantitatieve verhouding geconstateerd tussen arbeid en kapitaalgoederen. Om de in de toekomst beschikbare arbeidskrachten te kunnen opvangen is dus een zeker investeringsvolume vereist. Wanneer we nu, mede door de voorgestelde fiscale maatregelen, de verhouding ten gunste van de arbeid kunnen wijzigen, betekent dit ook voor de toekomst een besparing op de investeringen en dus een vermindering van de spanning tussen vraag naar en aanbod van risicodragend kapitaal. Weliswaar heeft ook het arbeidsintensieve bedrijf risicodragend kapitaal nodig, maar o.i. niet zoveel als het kapitaalintensieve bedrijf. In het eerste geval kan met meer leenkapitaal en zelfs kort krediet worden volstaan.

De belastingen en het dollartekort.

In dit probleem culminereren vele van de hiervoor aangevoerde vraagstukken. De enige oplossing is meer exporteren naar en minder importeren uit de dollargebieden. Ook hier zal de belastingheffing in geen geval de te bereiken resultaten in de weg mogen staan, maar zo mogelijk juist een steun moeten zijn voor de industrialisatie- en exportpolitiek van de Regering.

Allereerst beperking van de import. Zoëven werden diverse argumenten genoemd voor een heffing op het gebruik van kapitaalgoederen. Hier volgt er nog één. De uit deze heffing voortvloeiende investeringsbeperking zou niet nalaten een gunstige uitwerking op onze betalingsbalans met het dollargebied te hebben. Immers vele machinerieën e.d. moeten we uit dat gebied invoeren. Hetzelfde geldt voor grondstoffen.

Wat betreft de export naar de dollargebieden, rijst als eerste gedachte „kostprijsverlaging”. Ook hier kan de belasting op kapitaalgoederen en grondstoffen goede diensten bewijzen, althans wanneer we haar vergelijken met onze huidige bedrijfsbelasting. In het voorgaande kwamen we immers tot de conclusie dat de belasting op kapitaal-

goederen tot een meer efficiënt gebruik er van zou leiden; hetzelfde geldt voor grondstoffen. Sommige lezers zullen zich afvragen: „Hoe kan een belasting op grondstoffen en bedrijfsmiddelen kostprijsverlagend werken?” Men moet evenwel niet uit het oog verliezen, dat dit relaas niet gebaseerd is op het heffen van een nieuwe belasting, maar op het aanleggen van een andere heffingsbasis. De schrijver van dit artikel stelt zich voor de huidige bedrijfsbelasting (vennootschapsbelasting en inkomstenbelasting, voor zover het betreft winst uit bedrijf) te doen verdwijnen en daarvoor in de plaats te stellen een heffing op het gebruik van kapitaalgoederen en grondstoffen. Zoals in het begin van dit artikel reeds werd betoogd zou de totale opbrengst voor de fiscus gelijk moeten blijven. Dit neemt echter niet weg dat er binnen het bedrijfsleven als geheel verschuivingen in de bijdragen aan deze som zouden plaatsvinden. En hiermede zijn we automatisch aangekomen op het laatste punt van ons betoog.

Nederland moet industrialiseren, maar hoe. We moeten onze producten dan ook nog in het buitenland kunnen verkopen. En hiertoe is prijsverlaging door efficiëntieverbetering alleen niet voldoende. Immers als we dezelfde producten op dezelfde manier zouden gaan voortbrengen, als bijv. in de Verenigde Staten geschiedt, dan kunnen we die producten in het dollargebied niet verkopen. De Verenigde Staten zijn door hun kapitaalintensieve methoden, mogelijk gemaakt door hun rijkdom aan risicodragend kapitaal, altijd in staat om voordeliger te produceren dan wij. Nederland kan alleen op de dollarmarkten concurreren met producten, die een arbeidsintensief productieproces vereisen. Door de relatieve schaarste aan arbeidskrachten in de dollargebieden is deze productiefactor daar relatief duur en daarvan moet Nederland profiteren. En daarbij kunnen de hierboven voorgestelde belastingwijzigingen weer goede diensten bewijzen. Immers hierdoor zouden de arbeidsintensieve bedrijven een gunstiger positie gaan innemen ten opzichte van de kapitaalintensieve. Ongetwijfeld zullen er fabrikanten zijn, die zich benadeeld zullen voelen. We moeten evenwel niet vergeten, dat we momenteel ook een dergelijke situatie kennen. Immers, de ondernemingen, die een bepaald deel van hun productie exporteren, genieten belastingvoordelen. Toegegeven zij, dat de bovenstaande voorstellen veel ingrijpender veranderingen ten gevolge zouden hebben, maar daartegenover staat, dat een heel wat rationelere selectie zou plaatsvinden.

De schrijver van dit artikel is er zich terdege van bewust, dat er vele moeilijkheden aan zijn systeem kleven. Hoe bijv. te handelen met die kapitaalintensieve bedrijven, die in ons economisch bestel eenvoudig niet gemist kunnen worden, met de huiseigenaren, met de landbouwbedrijven, enz. enz. Om nog maar niet te spreken van de moeilijkheden die in de overgangperiode zouden rijzen. Dit laatste mag evenwel nooit een beletsel vormen, om een ongezonde situatie (voor zover deze tenminste als ongezond erkend wordt) te handhaven. Bovendien is in dit artikel de techniek van het nieuwe systeem bijna geheel onbesproken gebleven, omdat dit liever wordt overgelaten aan meer ter zake kundigen. Maar, zoals in de aanvang reeds werd geschreven, bedoelt de schrijver met dit artikel niet een geheel nieuw pasklaar systeem aan de nieuwe Regering voor te leggen. Hij wilde slechts een idee naar voren brengen, dat volgens hem de moeite waard is, om door economen en belastingdeskundigen overdacht te worden. Wanneer dit inderdaad gebeurt, dan heeft hij, voorlopig, zijn doel bereikt.

Kanttekeningen bij de Nota inzake de Exportpolitiek

Bezorgdheid over de positie van onze betalingsbalans, en bezorgdheid des te groter aangezien van de export het slagen der industrialisatiepolitiek en derhalve de oplossing van het werkgelegenheidsprobleem in hoge mate afhankelijk zijn, heeft de vorige Minister van Economische Zaken aanleiding gegeven een Nota inzake de Exportpolitiek bij de Tweede Kamer in te dienen.

In deze Nota wordt in de eerste plaats een diagnose gesteld voor de huidige moeilijkheden en vervolgens geeft de Minister de wegen aan, die z.i. uit het moeras moeten leiden. De Minister stelt vast, dat onze uitvoer nog aanmerkelijk opgevoerd dient te worden, de samenstelling van ons exportpakket veel te wensen overlaat, terwijl bovendien de exportspreiding onvoldoende is. In 1950/1951 was de Nederlandse uitvoer als volgt te rubriceren: grond- en hulpstoffen: 20 pCt, halffabrikaten: 30 pCt, consumptiegoederen: 42 pCt (waarvan 11 pCt industriële) en kapitaalgoederen: 8 pCt. De hoogste deviezenopbrengst leveren kapitaalgoederen en industriële consumptiegoederen, welke tevens, gezien de zgn. toegevoegde waarde, de meeste werkgelegenheid verschaffen. Juist hun aandeel is echter relatief gering, nl. respectievelijk 8 en 11 pCt. Volgens een andere rubricering bestaat onze export slechts voor 25 pCt uit hoogwaardige en voor respectievelijk 20 en 55 pCt uit middel- en laagwaardige producten. Met laagwaardig wordt hier bedoeld: handelspolitiek-zwak. Voorts is onze export te eenzijdig op Europese landen gericht, nl. voor 69 pCt. Ongeveer 80 pCt der agrarische exportproducten vond zijn weg naar Westeuropese buurstaten, in het bijzonder Engeland, West-Duitsland en België (75 pCt).

Hoe luiden nu de remedies voor bovengenoemde euvelen?

De Minister betoogt in de eerste plaats, dat de binnenlandse koopkracht achter moet blijven, opdat de economische groei zich naar buiten zal kunnen keren. De verminderde afzet in de binnenlandse civiele sector moet worden vervangen door vergrote export en grotere productie van militaire goederen. Als meer speciale remedie wijst de Minister aan: vergroting der export van hoogwaardige kapitaalgoederen naar welke thans in overzeese gebieden zoals bijv. Zuidamerikaanse landen, die zich in een expansief ontwikkelingsstadium bevinden, gereede vraag bestaat. De gewenste exportvergroting zal ondersteund worden door credietfaciliteiten van overheidswege en een aantal fiscale maatregelen. De ondernemers kunnen zelf hun positie op de buitenlandse markt versterken door exportcombinaties.

Schrijver dezes meent, dat zowel tegen (I) de gestelde diagnose als tegen (II) de aanbevolen exportpolitiek bezwaren vallen in te brengen.

Ad I.

Het betoog over de zwakte van ons exportpakket en de daarmee verband houdende aanbeveling om meer hoogwaardige kapitaalgoederen te exporteren, komt mij voor niet in alle delen juist te zijn.

In de eerste plaats zij hier een en ander opgemerkt over de begrippen „hoog-“ en „laagwaardig“, aangezien deze begrippen in de diagnose van de Minister een zeer belangrijke rol spelen en hun interpretatie als basis dient voor de aanbevolen exportpolitiek. Met laagwaardig kan worden bedoeld: 1. lage waarde in verhouding tot het *volume of gewicht* van het betreffende product. In deze zin zijn dan goederen als ijzererts, hout, enz. relatief laagwaardig; 2. *handelspolitiek-zwak*. Dan staan bovengenoemde goederen juist sterk, terwijl producten als bloembollen, parfums, wijnen, enz. relatief zwak moeten worden

genoemd, hetgeen tot uiting komt in de moeite waarmee men voor dergelijke goederen contingenten in handelsverdragen opgenomen krijgt.

Ik kan mij met het betoog van de Minister, betreffende deze zgn. „laagwaardigheid“ niet verenigen.

Men kan zich in de eerste plaats afvragen, of het uit zuiver praktisch oogpunt wel zo verstandig is om Nederlands gepretendeerde handelspolitieke zwakte zo uitvoerig in het openbaar te etaleren. Reeds jaren lang wordt in talloze bladen op dit aangebeeld gehamerd; of dit op buitenlandse instanties, attachés, importeurs enz. een goede indruk zal maken, meen ik te moeten betwijfelen.

Bovendien rijst de vraag: is het wel waar, dat het Nederlandse exportpakket zo ongunstig is samengesteld? In de Exportnota wordt betoogd, dat ook *in het algemeen* de samenstelling van het Nederlandse uitvoerpakket zwak is (hoofdstuk II, par. 3). In hoofdstuk VII, par. 1 wordt zelfs opgemerkt, dat onze gedelegeerden bij bilaterale onderhandelingen zich vrijwel steeds zien geplaatst tegenover een wederpartij, die een goederenpakket heeft aan te bieden, dat in handelspolitiek opzicht sterker is dan het onze. Deze voorstelling van zaken lijkt mij toch wel wat overdreven. Staan andere landen er zoveel beter voor? Nagenoeg elk land heeft een combinatie van sterke en minder sterke en zwakke producten te offeren. En aangezien alle hun zwakke producten toch ook kwijt willen, worden deze goederen uiteindelijk toch wel in de handelsverdragen opgenomen. Zo heeft Frankrijk wijnen, cosmetica, parfums, sieraden en luxe textielproducten aan te bieden. Er zijn zelfs landen met een zwak product als monocultuur; men denke aan de Braziliaanse koffie. Het welvarende Denemarken heeft een zeer eenzijdige agrarische export, terwijl de Nederlandse uitvoer een uitgebreid gamma vertoont van agrarische en industrieproducten, hetgeen op zichzelf al riospreiding betekent. Ik geloof niet, dat men in al dan niet vergelijkende sociografische verhandelingen Nederland ooit voorgesteld zal vinden als exportland van laagwaardige producten in welke zin dan ook. Ware dit wel zo, dan hadde Nederland nimmer een relatief zo dichte bevolking met een relatief zo grote welvaart en een relatief zo grote export (1951: bijna f 7,5 mrd bij een nationaal inkomen tegen marktprijzen in 1950 ad f 17,7 mrd) bereikt. Historisch gezien is Nederlands economische ontwikkeling gedeeltelijk te kenschetsen als de groei der veredelingsindustrieën, te beginnen met de 17e eeuwse „trafiken“.

Natuurlijk valt niet te ontkennen, dat het verlies van Indonesië aan het gehalte van ons exportpakket afbreuk heeft gedaan. Anderzijds kan juist met betrekking tot de zgn. „zwakke“ producten op bijzondere resultaten worden gewezen. Zo stond bijv. de bloembollenexport in 1951 met 50 mln kg ter waarde van f 134 mln ver boven het vooroorlogse gemiddelde, terwijl de bierexport ter hoogte van 500.000 hl (1938: 111.000 hl), die van alle andere bierexporterende landen overtrof. En deze export vond toch voor verreweg het grootste deel plaats naar landen waar de bierinvoer streng gecontingenteerd is. (Ook de exportspreiding was bijzonder gunstig; in 1951 traden 123 landen als afnemers op). Indien genoemde goederen zo zwak waren als wordt beweerd, dan zou men moeten verwachten, dat zij bij bilaterale onderhandelingen worden *geweigerd*; in plaats daarvan bereikte hun uitvoer een recordhoogte.

Ik zou hier voorts nog willen opmerken, dat de handelspolitieke positie van een bepaald product lokaal en/of volgtijdig grote verschillen kan vertonen. In Europese landen beschouwt men bijv. bier soms als „non-essential“, maar voor Oosterse landen met hun slechte drinkwater-

voorziening gaat dit stellig niet op. Hierbij komt nog een andere factor in het spel; de beoordeling valt meestal gans anders uit, als de Overheid goederen gaat rubriceren, dan wanneer de vrije handel dit, los van contingenten, mag doen. De handel baseert zich immers niet op het „sociale nut” van een product, maar op prijsverhoudingen. Indien de liberalisatie verder voortschrijdt, zal juist het oordeel van de vrije handel gaan overwegen.

Ten slotte wil het mij voorkomen, dat de Minister in hoofdstuk II, par. 3 en 4 der Exportnota de begrippen „hoog-” en „laagwaardig” afwisselend in beide genoemde betekenissen gebruikt, hetgeen afbreuk doet aan de diagnose en de daarop gebaseerde aanbevelingen gedeeltelijk onaanvaardbaar en zelfs gevaarlijk maakt. Minister Van den Brink poneert nl. de stelling, dat het uit een oogpunt van werkgelegenheid en deviezeninkomsten wenselijk is „dat de uitvoer voor een zo groot mogelijk gedeelte bestaat uit producten, die een arbeidsintensieve bewerking in Nederland hebben ondergaan, d.w.z. uit artikelen, die in het algemeen behoren tot de groep der kapitaalgoederen en der consumptieve (industriële) eindproducten”. In verband hiermede wordt in par. 4 aanbevolen; export van kapitaalgoederen naar Zuidamerikaanse landen. Hieruit zou men dus de conclusie kunnen trekken, dat de Nota onder „hoogwaardige” producten *kapitaalgoederen* met grote toegevoegde waarde verstaat. Doch dan kan men opmerken, dat de handelspolitieke hoogwaardigheid van kapitaalgoederen vooral intertemporaal gezien, nog al dubieus is. Indien de Nederlandse exportindustrie zich in belangrijke mate op kapitaalgoederen toelagde, dan zou na bevrediging der vraag voor de ontwikkeling van achtergebleven gebieden en voorts in depressieperiodes, de elasticiteit der buitenlandse vraag naar een groot deel van onze exportproducten op zijn zachtst gesproken zeer gering blijken te zijn (zie ook sub. II). Van hoogwaardigheid in handelspolitiek opzicht is dan waarschijnlijk geen sprake meer.

Nu merkt de Minister enige regels verder in hoofdstuk II, par. 3 op, dat in een tijd van internationale schaarste aan belangrijke grond- en hulpstoffen de handelspolitieke positie van ons land in het bijzonder zeer zwak is. Men zou hieruit kunnen opmaken, dat met „hoogwaardige” producten juist grond- en hulpstoffen worden bedoeld en niet de kapitaalgoederen, die een „arbeidsintensieve bewerking” hebben ondergaan. Maar dan vraagt men zich weer af, of de Nederlandse export, die voor 50 pCt. bestaat uit grondstoffen, hulpstoffen en halfabrikaten zo een bijzonder slecht figuur slaat. In hoofdstuk III, par. 3 wordt daarentegen weer aangedrongen op verdere ontwikkeling der agrarische veredelingsindustrie, hoewel eerst (hoofdstuk II, par. 3) werd betoogd, dat de moeilijkheden bij vergroting van de uitvoer zich in de eerste plaats openbaren in de sector der consumptieve eindproducten. M.i. heeft de Minister, zonder het zich te realiseren, met „hoogwaardige” nu eens bewerkte producten, zoals kapitaalgoederen, dan weer grondstoffen op het oog; in het eerste geval denkt hij aan relatief hoge prijs, deviezenopbrengst en werkgelegenheid (geldelijke hoogwaardigheid in verhouding tot gewicht en/of volume), in het laatste aan vlotte afzet op de buitenlandse markten (handelspolitieke hoogwaardigheid).

Ad II.

1. Ik krijg de indruk, dat in de Exportnota de betekenis van de binnenlandse markt enigszins wordt onderschat, hoewel de Minister tijdens het debat in de Tweede Kamer deze betekenis wel heeft toegegeven¹⁾.

Hiervan valt nog wel iets meer te zeggen. Men meent wel eens, dat een toestand van grote overcapaciteit door

daling van de binnenlandse afzet zeer bevorderlijk is voor de export, temeer als deze gepaard gaat met fiscale faciliteiten, zoals restitutie van accijns, omzetbelasting, enz. Zo simpel liggen de verhoudingen echter niet. Bij (grote) overcapaciteit zal de export een geforceerd karakter dragen onder invloed der concurrentie en waarschijnlijk plaatsvinden met prijsdiscriminatie voor een (groot) deel der productie, hetgeen weer allerlei reacties van het buitenland kan oproepen. Een dergelijke toestand is ongezond en vermoedelijk niet duurzaam.

Men kan zich nu nog afvragen, of de export werkelijk zo labiel is en zijn afmetingen derhalve gevaarlijk kunnen worden. Dan dient vastgesteld, dat de buitenlandse wetgever nog altijd onverwacht met allerlei belemmerende maatregelen afkomt, waartegen de exporteur machteloos staat. Nu eens is het voorwendsel „bescherming van de betalingsbalans”, dan weer het „weten van sociale dumping”, in werkelijkheid is de bewegende oorzaak vaak de agitatie van „pressure groups”. Hoe dit ook moge zijn, de labiliteit van de export in het algemeen, maakt een ruggesteun in de vorm van een behoorlijke binnenlandse omzet noodzakelijk. Binnenlandse indirecte belastingen spelen in dit opzicht een dubbele rol; enerzijds beperken zij door hun prijsverhogend effect de binnenlandse omzet, anderzijds oefenen zij, ondanks restitutie bij uitvoer, in zoverre ook nog een exportbelemmerende werking uit als sommige landen, bijv. de Verenigde Staten, voor berekening van het invoerrecht de binnenlandse waarde aannemen van het betreffende product in het exporterende land, inclusief de *binnenlandse* heffingen in dat land.

2. Wat nu de gepropageerde export van hoogwaardige kapitaalgoederen naar overzeese gebieden betreft, hier valt al dadelijk op te merken, dat de vraag naar investeringsgoederen relatief sterk schommelt, zoals Minister Van den Brink tijdens de debatten over de Nota zelf heeft erkend. Teneinde overcapaciteit te vermijden zou de productie van duurzame kapitaal- en consumptiegoederen eigenlijk plaats moeten vinden met een zodanige intertemporaire spreiding, dat te rechter tijd weer met de bevrediging der vervangingsvraag kan worden begonnen. Natuurlijk komt hier in de praktijk onder invloed der concurrentie weinig van terecht; elke kapitaalgoederenproducent tracht de bestaande behoeften zo snel en volledig mogelijk te bevredigen met als gevolg een van tijd tot tijd nagenoeg volkomen wegvallen der vraag. We zien hier derhalve grote volgtijdige schommelingen, die productie en export zeer riskant maken. En deze inhaerent riskante export zou moeten plaatsvinden naar Zuidamerikaanse landen met hun bijkans permanent labiele economische en politieke constellatie, hun vaak „eigenaardige” commerciële gebruiken en hun behoefte aan credit. Volgens de Exportnota komen nl. de dollarlanden Canada en de Verenigde Staten niet als afnemers van kapitaalgoederen in aanmerking. Het lijkt mij nu juist niet zo aanbevelenswaardig, dat een land als Nederland met zijn grote *kapitaalschaarste* een productie-apparaat gaat construeren, teneinde investeringsgoederen te kunnen exporteren naar landen met een *tijdelijke* behoefte aan deze goederen, welke voorts, gezien de aldaar eveneens heersende *kapitaalschaarste*, op *credit* moeten worden geleverd, terwijl de commerciële gewoonten dier landen eerder aanleiding zouden geven om een *onherroepelijk accreditief* te eisen. Voor zover het benodigde productie-apparaat reeds aanwezig is, liggen de verhoudingen enigszins anders. Minister Van den Brink acht het evenwel wenselijk, dat de uitvoer voor een *zo groot mogelijk gedeelte* bestaat uit artikelen, die in het algemeen behoren tot de groep der kapitaalgoederen en der consumptieve eindproducten, waarbij in het bijzonder aan de ontwikkeling der kapitaalgoederenexport grote aandacht moet worden geschonken (hoofdstuk II, par. 3). Dit zal waarschijnlijk wel niet kunnen geschieden zonder *omvangrijke expansie* der productie-

¹⁾ Tweede Kamer; Zitting 1951/52, 76e vergadering van 7 Mei 1952, Vel 591, blz. 2.281.

middelenindustrie en juist deze *expansie* brengt op grond van de tijdelijkheid der behoefte grote gevaren met zich.

Professor Pigou heeft indertijd (1947) zijn waarschuwend stem laten horen toen in Engeland plannen werden geopperd voor een grote productiemiddelenexport. Ten onzent heeft Prof. Koopmans kort na de bevrijding ge-waarschuwd tegen te snelle expansie voor de wederopbouw. Bevrediging der productiemiddelenvraag van onontwikkelde gebieden werpt, naar ik meen, soortgelijke problemen voor de kapitaalgoederenindustrie op als de wederopbouw. Voorzichtigheid lijkt hier toch wel geboden. Mogelijk denken sommigen aan de ontwikkeling van Engeland in de 19e eeuw, toen dit land de „workshop” van de wereld werd. Maar men vergete niet, dat er toenmaals nog heel wat meer te ontwikkelen viel, terwijl bovendien de Engelse exporteurs op veel minder concurrentie stuitten.

Natuurlijk vormen de onontwikkelde Zuidamerikaanse landen een geenszins te verwaarlozen afzetgebied en natuurlijk zal Nederlands snel groeiende beroepsbevolking het probleem der werkgelegenheid in de toekomst nijpend maken. Maar zou het niet meer aanbeveling verdienen om te trachten in genoemde gebieden geleidelijk vaste voet te krijgen met juist voor de toekomst minder riskante goederen dan duurzame productiemiddelen en aan de ontwikkeling slechts in bescheiden mate mee te doen? Bovendien rijst de kwestie waarom, indien de in de Nota geschetste afzettransformatie zo rationeel is, de ondernemers niet *zelf* deze wijziging voltrekken.

Men vraagt zich voorts af, of de in de Nota uitgesproken desiderata wel verenigbaar zijn met de eveneens gepostuleerde exportspreiding. Wat moet men nu eigenlijk verstaan onder exportspreiding? Men kan hier onderscheiden tussen: export door verschillende bedrijfstakken naar verschillende gebieden en door één bedrijfstak of één bedrijf naar verschillende gebieden. Het is in het bijzonder laatstgenoemde spreiding, die rationeel moet worden genoemd uit een oogpunt van *risicospreiding*. Dat dit ook kan worden getuigd van kapitaalgoederenexport naar Zuidamerikaanse gebieden is toch wel aan enige twijfel onderhevig. En om deze gebieden is het toch te doen want, zoals reeds gezegd, Canada en de Verenigde Staten zijn geen afnemers van kapitaalgoederen, terwijl deze landen er bovendien geen importschema's op na houden, volgens welke de invoer van „zwakke” goederen wordt beperkt of geweigerd.

Tegen eventuele geforceerde structuurwijziging van onze export rijst voorts nog een algemeen bezwaar van zeer grote betekenis. Een aantal landen bevindt zich nl. in een zodanig ontwikkelingsstadium, dat een eventuele wijziging der exportstructuur m.i. op los zand dreigt te worden gefundeerd. Doordat voor deze landen de wisselkoers op een te hoog niveau is gestabiliseerd, terwijl er bovendien nog een inflatoire monetaire politiek werd of wordt gevoerd, bestaat er een relatief sterke drang tot invoer en een rem op de uitvoer. Deze constellatie heeft een relatief grote vraag naar ondergewaardeerde valuta (dollars) ten gevolge zonder dat door stijging van aanbod en/of prijs dier valuta weer een evenwichtstoestand wordt bereikt. Aldus ontstaat het onderscheid tussen „harde” (relatief schaarse) en „zachte” (relatief overvloedige) valuta's die niet meer convertibel zijn. Te grote import verstoort het evenwicht in de betalingsbalans en dreigt de monetaire reserves te draineren, weshalve men — voor zover creditverlening of Marshall-hulp onmogelijk is — overgaat tot invoerregeling door middel van licenties, contingentering, prohibitieve rechten en invoerverboden voor luxeproducten en andere zgn. „non-essentials”. Op deze wijze wij — via onjuist gefixeerde wisselkoersen en het onderscheid tussen „harde” en „zachte” valuta's — het verschil geboren worden tussen „hoog-” en „laagwaardige” (han-

delspolitiek-zwakke) producten. Liberalisatie, waardoor deze officiële disqualificatie van bepaalde goederencategorieën wegvalt, blijkt zonder herziening der wisselkoersen steeds op een mislukking uit te draaien en achteraf weer nieuwe belemmerende interventie op te roepen, waarbij de Overheid dan ijverige steun vindt bij „pressure groups” van allerlei schakering. Men vraagt zich af, of het aanbeveling verdient om op basis van deze georganiseerde chaos een wijziging der exportstructuur — zo deze al mogelijk ware — te voltrekken.

3. Ten aanzien van exportcombinaties zou ik nog het één en ander willen opmerken. In vele landen is het na de crisis der jaren dertig gewoonte geworden de protectionistische politiek te gieten in de vorm van contingentering. Na de tweede wereldoorlog is de contingenteringpolitiek aanvankelijk gevoerd om verstoorde betalingsbalansen weer in evenwicht te brengen, doch daarnaast wordt weer steeds meer protectie van binnenlandse bedrijven beoogd. Is er nu door het buitenland voor een bepaald product een invoercontingent vastgesteld, dan heeft concurrentie der importeurs t.a.v. dit goed weinig zin meer. Door lager prijsstelling kan misschien een importeur zijn afzet enigszins uitbreiden ten koste van de overigen, voor zover dezen hem tenminste niet volgen, maar generaliter zal concurrentie hier geschieden ten detrimente van de deviezenopbrengst voor het exporterende land. Deze tendentie wordt nog versterkt als het importerende land door „inschrijvingen” de concurrentie tussen de leveranciers nog tracht te verscherpen, zoals bijv. het geval is in de Franse overzeese gebiedsdelen door middel van de zgn. „appels d'offres” voor allerlei goederen. De exportcombinatie dient dan haar heil te zoeken in een minimumprijsregeling, zo nodig met overheidssteun en onder medewerking van andere buitenlandse importeurs. De traditionele concurrentiemethoden baten hier minder dan niets.

Tot besluit een kleine samenvatting. Toegegeven dient de Minister te worden, dat onze uitvoer nog aanmerkelijk moet stijgen (en blijven stijgen), dat hij meer spreiding dient te vertonen en dat wij het vooral in de ontwikkeling van de industriële export zullen moeten zoeken. Maar dan scheiden zich de wegen. De Minister heeft het oog vooral op vergroting van de kapitaalgoederenexport, ik denk meer aan andere producten benevens een bescheiden ontwikkeling van de productiemiddelenuitvoer wegens de daaraan verbonden risico's in de toekomst, met name indien een minder bescheiden ontplooiing gepaard zou moeten gaan met *grote expansie* der productiemiddelenindustrie. Overigens zij hier opgemerkt, dat in alle opstellingen betreffende de gewenste ontwikkeling van de industrie of de export iets irreëls steekt, omdat uiteindelijk alles afhankelijk is van productie- en duurzame afzetmogelijkheden der afzonderlijke goederen; vooral in macro-economische beschouwingen pleegt dit wel eens te worden vergeten. Men krijgt nog geen economisch verantwoorde kapitaalgoederenindustrie met voortdurend toenemende uitvoer, omdat de ontwikkeling der beroepsbevolking dit „eist”.

Het lijkt mij toe, dat met het oog zowel op de mogelijkheid als de wenselijkheid van verandering, onze *exportmethoden* in meerdere mate voor wijziging in aanmerking komen dan de *exportstructuur*. Er zij hier bijv. gewezen op de noodzaak van serieuze offertes, behoorlijke correspondentie en degelijke marktanalyse. In het bijzonder de verwaarlozing van het volkenkundig aspect der marktanalyse heeft al menigmaal tot rampspoedige gevolgen geleid. Nog maar al te vaak meent men — voor zover er al iets aan marktonderzoek wordt gedaan — te kunnen volstaan met wat gegevens over productie, omzet en hoofdelijk verbruik van het betreffende goed. Bepaalde

als reclame bedoelde kleuren, symbolen en tekeningen van dieren kunnen echter op de Oosterling juist een afschrikwekkende werking uitoefenen. Treffende staaltjes van het gebied vindt men in jaarverslag en mededelingen van het

„Cihan”. Hopelijk zullen de ondernemers steeds meer de betekenis van marktanalyse vooral voor de export gaan inzien.

Amsterdam.

Drs H. HOELEN.

Het verloop der bezoldigingen van hogere en middengroepen in loondienst

Inleiding.

Beschouwt men het na-oorlogse verloop van de bezoldiging van de hoger gesalarieerde groepen in onze samenleving, zoals bijvoorbeeld het hogere administratieve personeel, bedrijfsleiders, verkoopleiders en meesterknechts, ambtenaren en het onderwijzend personeel, dan zal men bij al deze groepen een zekere mate van achteruitgang van de reële inkomens t.o.v. vóór de oorlog kunnen constateren, hetgeen — zowel binnen als buiten de kring der direct belanghebbenden — in belangrijke mate de aandacht heeft getrokken en de laatste tijd vaak aanleiding heeft gegeven tot ongerustheid.

Zo is het bijvoorbeeld Dr Holtrop geweest, die in zijn bekende rede ter gelegenheid van de derde Universiteitsdag te Amsterdam in 1949, de na-oorlogse wijziging in de inkomensverhoudingen van de betrokken groepen heeft gememoreerd. Hij betoogde onder andere, dat uit onderzoekingen, in het vrije bedrijfsleven ingesteld naar de topsalarissen van de hogere ambtenaren, bleek dat de inkomscijfers in het bedrijfsleven zich op een lager niveau bevonden dan die der hogere ambtenaren. Verder wees hij er op, dat de ontwikkeling van de reële inkomens van de arbeidersgezinnen zeer waarschijnlijk gunstig zou afsteken bij die van andere klassen van loontrekkers.

Beschikbaar materiaal.

Wanneer men het thans ter beschikking staande materiaal — hetgeen aanzienlijk ruimer is dan dat, wat in 1949 ter beschikking stond — nader analyseert, dan blijkt het, dat de door Dr Holtrop gesignaleerde situatie ook nu nog onverminderd bestaat, zelfs enigszins is verscherpt. De gegevens, welke in het volgende zullen worden geanalyseerd, hebben betrekking op:

1. algemeen beschikbare cijfers betreffende het personeel in overheidsdienst (ambtenaren en onderwijzend personeel);
2. gegevens omtrent de loontrekkers in het vrije bedrijfsleven, ontleend aan een enquête, gehouden onder auspiciën van de Commissie voor de Middengroepen van de K.V.P.

De gevolgde methode van analyse ¹⁾.

De cijfers betreffende de nominale bruto-inkomens, zoals deze uit het zojuist genoemde materiaal kunnen worden afgeleid, zijn gerecapituleerd in tabel 1. In deze tabel is n.l. voor verschillende beroepen aangegeven, welk inkomen in 1951 correspondeerde met het inkomen dat in 1938 voor de uitoefening van eenzelfde functie werd genoten.

Aangezien de spreiding der inkomens binnen deze beroepen aanzienlijk is, lijkt het op het eerste gezicht niet mogelijk tot een onderlinge vergelijking van de relatieve posities der verschillende beroepen als één geheel gezien te komen.

¹⁾ De in het volgende gepresenteerde analyse is grotendeels gebaseerd op het cijfermateriaal vervat in het eerste rapport der Commissie voor de Middengroepen van de K.V.P., samengesteld door de heren Dr J. G. M. Delfgaauw en A. I. V. Massizzo. Zie het extra-nummer van het Kath. Staatk. Maandschrift, Mei 1952.

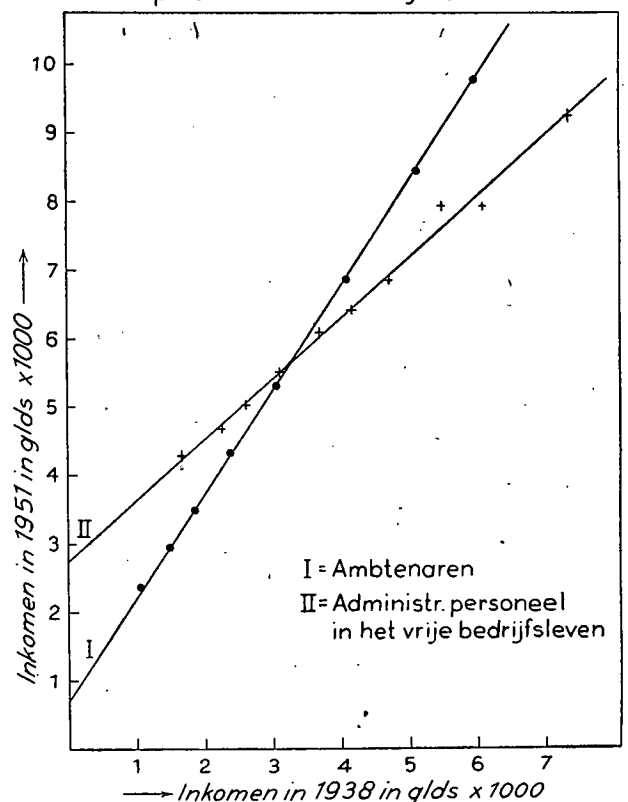
TABEL 1.

Overzicht van de nominale bruto-inkomens voor gehuwden zonder kinderen in 1938 met de daarmee corresponderende inkomens in 1951 a).

Inkomen in 1938 in gld	Inkomen in 1951 in gld.					
	Ambtenaren	Onderwijskrachten	Administratief personeel	Constructie-technaars	Bedrijfsleiders, verkoopleiders en meesterknechts	Academici
1.000	2.200	3.150	3.600	2.600	3.000	—
2.000	3.750	4.600	4.500	3.750	4.200	—
3.000	5.250	6.000	5.350	4.900	5.450	6.100
4.000	6.750	7.450	6.250	6.100	6.700	7.250
5.000	8.250	8.900	7.150	7.250	7.900	8.400
6.000	9.750	10.350	8.000	—	9.150	9.600
7.000	11.300	11.800	8.900	—	—	10.750
8.000	—	13.200	—	—	—	11.950
9.000	—	—	—	—	—	13.100
10.000	—	—	—	—	—	14.250
15.000	—	—	—	—	—	20.100
20.000	—	—	—	—	—	25.950
25.000	—	—	—	—	—	31.800
30.000	—	—	—	—	—	37.650

a) De streepjes in de tabel geven aan, dat voor deze inkomensgroepen geen waarnemingen in dit onderzoek zijn verwerkt.

Vergelijking van het bruto-inkomen in 1951 met het bruto-inkomen in 1938 van Rijks-ambtenaren en adm. personeel in het bedrijfsleven

Evenwel wordt deze analyse niet onaanzienlijk vereenvoudigd door de omstandigheid, dat er voor elk der hier behandelde beroepen een zeer nauw verband blijkt te bestaan tussen het huidige inkomen van verschillende functionarissen in elk beroep en het inkomen, dat door hen in 1938 werd verdiend. Dit verband wordt voor twee beroepen, nl. voor het administratieve personeel in het bedrijfsleven en voor de ambtenaren, in de grafische voorstelling op blz. 774 weergegeven.

Uit deze grafische voorstelling blijkt, dat er tussen het inkomen, genoten in 1951, en dat in 1938 een vrijwel rechtlijnig verband te constateren valt. Op grond van dit verband kan de conclusie worden getrokken, dat het huidige salaris als het ware uit twee componenten is opgebouwd:

1. een vast bedrag, dat onafhankelijk van het in 1938 genoten salaris thans aan een ieder wordt uitbetaald, die in één der hier beschouwde functies van het betrokken beroep werkzaam is. Men zou hier in zekere zin kunnen spreken van een „vaste toelage”, a.h.w. de laagst denkbare beloning welke — in abstracto althans — in het beschouwde beroep mogelijk is. Deze „vaste toelage” is de afstand tussen het 0-punt en het punt waarop de curve de y-as snijdt. Voor ambtenaren ligt dit bedrag op 709 gld en voor het administratieve personeel in het bedrijfsleven op 2735 gld;
2. een van functie tot functie binnen het beroep wisselend bedrag, dat een vast percentage vormt van het in 1938 uitgekeerde inkomen en dat boven de zo juist genoemde „Toelage” genoten wordt. Evenals de „vaste toelage” zelf wisselt dit percentage van beroep tot beroep.

In het algemeen geldt nu tevens, dat hoe hoger deze „vaste toelage” — deze minimum-beloning — is in vergelijking tot het „middelbare” inkomen in het beroep (d.w.z. het gemiddelde van de hoogste en laagste bezoldigingen, welke in 1951 practisch voorkomen), des te kleiner het proportionele verband met het in 1938 genoten inkomen moet zijn. Dit houdt in, dat de nivellering in het beroep in kwestie des te sterker is voortgeschreden.

Rekening houdende met het hier gevonden rechtlijnige verband tussen de inkomens in 1951 en die in 1938 wordt de beste maatstaf voor de nivellering, welke t.a.v. de verschillende functies binnen een beroep heeft plaats gegrepen, in bovengenoemde verhouding tussen de „vaste toelage” en het „middelbare” inkomen in 1951 gevonden. Want is deze verhouding één, dan zou dit impliceren, dat alle functies in een bepaald beroep met dezelfde beloning gehonoreerd zouden worden, waardoor de nivellering voor de salariëring in het betrokken beroep absoluut zou zijn. Is zij daarentegen nul, dan bestaat er klaarblijkelijk géén nivellering, want in dat geval kan het inkomen in 1951 voor alle functies steeds in eenzelfde percentage van het in 1938 genoten inkomen worden uitgedrukt ²⁾.

De praktische betekenis van de hier gebezigde maatstaf voor de nivellering is, dat zij aangeeft met welk percentage de verhouding tussen de salariëring van de hoogste en laagste functie in het beschouwde salarisinterval en het middelbare inkomen sedert 1938 is gewijzigd. Bij de ambtenaren belooft de daling van deze verhouding 12 pCt en bij het administratieve beroep 46 pCt.

De ontwikkeling der nominale inkomens.

Uit het voorgaande blijkt voorts, dat de relatieve positie van elk der hier behandelde beroepen als één geheel gezien, door twee kencijfers kan worden gekarakteriseerd, nl.:

²⁾ Het inkomen in 1951 in een bepaald beroep genoten, kan worden uitgedrukt in het inkomen in 1938 d.m.v. de regressievergelijking: $I_{51} = aI_{38} + b$.

1. de verhouding van het „middelbare” inkomen in 1951 tot dat van 1938;
2. de nivelleringscoëfficiënt.

Voor de in tabel 1 behandelde beroepen vindt men deze kencijfers bijeengebracht in tabel 2.

TABEL 2.

Situatie t.a.v. het bruto-nominale-inkomen a).

Beroep	Bestudeerd bruto-salaris-interval in 1938 in gld	Verhouding middelbaar inkomen 1951 en 1938	Mate van nivellering in pCt
Ambtenaren	1.120 — 7.410	1,69	12
Onderwijzend personeel	1.120 — 8.410	1,81	23
Administratief personeel	1.000 — 7.000	1,66	46
Constructeur-tekenaars	1.000 — 5.000	1,73	33
Bedrijfsleiders	1.000 — 6.000	1,83	32
Verkoopleiders en meesterknechts			
Academici	3.000 — 30.000	1,29	13

a) Voor gezinnen met 2 kinderen.

Dat de laagste salarissen van het administratieve personeel in het bedrijfsleven aanzienlijk beter zijn „aangepast” dan die van de ambtenaren — men zie hiervoor tabel 1 bij het salaris van 1.000 gld in 1938 — komt tot uitdrukking in het feit, dat de „vaste toelage” van het administratieve personeel aanzienlijk hoger is in vergelijking met het middelbare salaris in beide beroepen. Bij het administratieve personeel vindt men daardoor zodoende een veel sterkere mate van nivellering, nl. 46 pCt t.o.v. 12 pCt bij de ambtenaren.

De ontwikkeling van de reële inkomens.

In het voorgaande werd slechts aandacht geschonken aan het nominale bruto-inkomen. Neemt men het reëel beschikbare inkomen in aanmerking, d.w.z. het reële inkomen ná belastingaftrek en — in het geval van ambtenaren — aftrek van de verplichte pensioenbijdrage, dan wordt de situatie niet onaanzienlijk gewijzigd. Tabel 3 — waarin de positie van gehuwden met 2 kinderen is verwerkt — toont aan, dat bij de reële beschikbare inkomens voor alle beroepen de nivelleringscoëfficiënten groter worden, hetgeen veroorzaakt wordt door de sterkere progressieve belastingdruk in 1951 t.o.v. 1938.

TABEL 3.

Situatie t.a.v. het beschikbare reële inkomen a).

Beroep	Bestudeerd reëel inkomensinterval in 1938 in gld.	Verhouding middelbaar beschikbaar reëel inkomen 1951: 1938	Mate van nivellering in pCt
Ambtenaren	1.110 — 6.611	0,63	18
Onderwijzend personeel	1.110 — 7.441	0,66	28
Administratief personeel	995 — 6.266	0,64	51
Constructeur-tekenaars	995 — 4.559	0,69	38
Bedrijfsleiders	995 — 5.413	0,70	38
Verkoopleiders en meesterknechts			
Academici	2.812 — 24.115	0,45	27

a) Bij deze berekening is uitgegaan van een prijsindex van het gezinsverbruik van 250 t.o.v. 1938.

Loonvorming op deelmarkten.

Het in dit artikel geanalyseerde cijfermateriaal toont aan, dat voor de hogere- en middengroepen in loondienst sedert 1938 niet alleen van een zekere verlaging van het reële inkomen kan worden gesproken, doch ook dat binnen elk beroep op zichzelf gezien een vaak niet onbelangrijke mate van nivellering heeft plaats gevonden.

Deze beide verschijnselen zouden betrekkelijk eenvoudig kunnen worden verklaard, indien voor alle in-

komenstrekkers, dus voor de totale beroepsbevolking als geheel, een zekere mate van verarming zou kunnen worden waargenomen³⁾. In dat geval zou n.l. mogen worden verwacht, dat juist bij de hogere, d.w.z. de meest draagkrachtige inkomensgroepen, de procentuele vermindering van het inkomen ook het grootst zou zijn.

Daar echter het gemiddelde reële inkomen per hoofd der werkende beroepsbevolking sedert 1938 geen wijziging heeft ondergaan, gaat deze verklaring klaarblijkelijk niet op. Een soortgelijke verklaring kan wel worden gebezigd voor de nivellering van de reël *beschikbare* inkomens in zoverre als de verhoogde financiële behoefte van het overheidsapparaat een versterkte progressie van de belastingen tot op zekere hoogte praktisch onvermijdelijk maakt.

Een ander punt dat de aandacht vraagt is de omstandigheid, dat zowel de daling van het reële inkomen voor de middelbare functies als ook de mate van nivellering van het nominale inkomen van beroep tot beroep niet onaanzienlijk uiteen blijkt te lopen.

Wanneer men deze verschillen tussen de beroepen onderling wil verklaren met behulp van de economische theorie, welke immers stelt dat het loon zich evenredig zou moeten bewegen aan de grensproductiviteit van de betrokken categorieën der arbeiders, dan zou dit onder andere tot de conclusie moeten leiden, dat de grensproductiviteit van het middelbare academische beroep in het vrije bedrijfsleven zeer aanzienlijk méér zou zijn gedaald dan tot die van het onderwijzend personeel⁴⁾. Het nominale middelbare inkomen van het onderwijzend personeel⁴⁾ is immers gestegen met 81 pCt, dat der academici daarentegen slechts met 29 pCt. Voorts zouden de gevonden nivelleringscoëfficiënten er dan bijv. op kunnen wijzen, dat de grensproductiviteit van de hoogste functies van het administratieve personeel met 46 pCt zou zijn gedaald in vergelijking tot de laagst bezoldigde functies in ditzelfde beroep (vgl. tabel 2).

Daar nu deze beide conclusies niet door de praktische ervaring worden bevestigd, ligt het voor de hand om te veronderstellen, dat een aantal institutionele factoren deze divergenties in de loonvorming hebben bewerkstelligd. Het ware daarom interessant om na te gaan welke deze factoren in feite zijn geweest. Zolang dit n.l. niet is geschied, ontbreekt een aantal belangrijke gegevens; welke nodig zouden zijn om te beoordelen in hoeverre de hier geconstateerde verschillen in de ontwikkeling der salariëring van de verschillende beroepen al dan niet „gerechtvaardigd” zijn. Tevens is het voor een dergelijke beoordeling ook onvermijdelijk om de wijziging in de inkomensverhoudingen van andere sociale groepen (i.c. ondernemers en arbeiders) in het onderzoek te betrekken. T.a.v. de ondernemersinkomens is op dit ogenblik niets of althans vrijwel niets bekend. Het is evenwel interessant om op te merken, dat zich in de categorie „handarbeiders” eenzelfde nivelleringsverschijnsel heeft voltrokken als boven t.a.v. de middengroepen kon worden gesignaleerd, zoals uit tabel 4 blijkt.

TABEL 4.

	Onge-schoold (= 100)	Geoefend	Geschoold
Indices nominaal loon 1938	100	112	130
Indices nominaal loon 1951	100	105	114
Indices reël loon 1938	100	111	128
Indices reël loon 1951	100	104	111

³⁾ Aangezien er van de inkomens der zelfstandige beroepsbevolking geen betrouwbaar materiaal ter beschikking staat, kan er moeilijk worden nagegaan, of bij deze categorieën momenteel van een verarming t.o.v. 1938 sprake kan zijn.

⁴⁾ Berekeningen voor gezinnen zonder kinderen leidden tot praktisch gelijke resultaten.

Ook hier vindt men n.l., dat zowel het reële als het nominale inkomen van de hoger gekwalificeerde krachten thans in verhouding tot die van de minder gekwalificeerden aanmerkelijk lager liggen dan in 1938 het geval was.

Rotterdam.

A. VAN IJZEREN, econ. drs.

INGEZONDEN STUKKEN

De opleiding voor de openbare dienst

Mr W. H. Somermeijer te Curaçao schrijft ons:

In „E.-S.B.” van 20 Augustus 1952 heeft Dr J. R. Stellinga een pleidooi gevoerd voor een speciale opleiding voor de openbare dienst. Hij zoekt deze „in de richting van een studieprogramma, liggende tussen de zuiver juridische studie en het Rotterdamse staatkundig-economische doctoraal examen”.

Hiertegen lijken mij ernstige bezwaren te bestaan. In de eerste plaats zou een dergelijke speciale opleiding ten gevolge hebben, dat nog meer dan thans de openbare diensten bezet zouden worden door personen, die na hun studie nooit buiten de openbare dienst werkzaam zouden zijn. Bovendien zou de intocht van functionarissen uit het particuliere bedrijfsleven in de openbare diensten bemerd worden, wanneer een opleiding, als door Dr Stellinga voorgesteld, in ruime mate voor de bezetting van hogere functies bij die diensten verplicht gesteld zou worden.

Daartegenover heeft de toch reeds naar verstarring neigende Overheid een grote behoefte aan personen, die in het particuliere bedrijfsleven de strijd om het bestaan — welke aan de overheidssfeer vreemd is — hebben meege-streden. De strijd om het bestaan geeft immers aan het particuliere bedrijf een grotere drang tot efficiency dan aan de Overheid, die een bijzonder geprivilegeerde monopoliepositie inneemt. Gelukkig heeft na de Bevrijding de Overheid tot reorganisatie van haar bestuursapparaat leidende krachten uit het particuliere bedrijfsleven aangetrokken. De indruk bestaat dat onder hen de bedrijfseconomische of technische opleiding praevaleert boven de door Dr Stellinga gewenst geachte juridisch-staatkundig-sociaal-economische opleiding.

Hiermee kom ik op mijn tweede bezwaar tegen de voorstellen van Dr Stellinga. Hij stelt — terecht — dat van het hogere personeel „de leiding en het initiatief behoren uit te gaan” (men zou dit ook kunnen opvatten als een impliciete definitie van „hogere personeel”).

Waarom dan echter niet de *op-leiding* direct op de leiding gericht, d.w.z. waarom deze niet bedrijfseconomisch en bedrijfsorganisatorisch ingesteld? Immers, niet alleen de grote onderneming, maar ook de Overheid in al haar geledingen dient als een samenstel van bedrijven te worden opgevat. Een dergelijke opleiding *onder andere* voor ambtenaren, zou niet het bovengenoemde eerste bezwaar ontmoeten: leiding geven en initiatief nemen zijn immers allerminst tot de Overheid beperkt (al zouden enkele dirigisten dit wenselijk achten). Deze functies zijn zelfs beter buiten de openbare diensten te oefenen. Wanneer komt bijv. voor ambtenaren een bedrijfskadertraining?

In plaats hiervan legt Dr Stellinga de nadruk op juridische (in het bijzonder staats- en administratief-rechtelijke) en sociaal-economische kennis (met de laatste zal wel bedoeld zijn die van de „literaire” soort). Voor het leiding geven en initiatief nemen is deze kennis echter niet voldoende (zo al noodzakelijk of wenselijk); essentieel is het *kunnen*.

Weliswaar komen in staats- en administratief recht organisatorische problemen aan de orde. Overeenkom-

stig de denk-habitus van de jurist worden deze evenwel bijna uitsluitend historisch, analytisch en kwalitatief behandeld, in plaats van constructief, synthetisch en kwantitatief. Toch is de laatste beschouwingwijze voor een efficiënt beheer onontbeerlijk, ongeacht of dit een particulier bedrijf dan wel een openbare dienst betreft.

Door Mr N. E. H. van Esveld werd in „Sociaal Maandblad” van Februari 1952 de aandacht gevestigd op het merkwaardig verschijnsel, dat aan de arbeidsproductiviteit van ambtenaren — in tegenstelling tot die van arbeiders — zo weinig aandacht besteed wordt; m.a.w. dat het kwantitatieve of wel het kostenaspect van de overheidswerkzaamheid verwaarloosd wordt. Van dit laatste legt ook het artikel van Dr Stellinga getuigenis af.

Het komt immers niet aan op leiding geven zonder meer, doch op het zodanig leiding geven, dat de uit te voeren taak zo goedkoop mogelijk verricht wordt — zulks ten behoeve van de belastingbetaler, wie Dr Stellinga, zij het slechts krachtens zijn functie, stellig een goed hart toedraagt. Voor een aldus in principe gekwantificeerde taak is „cost-mindedness” vereist, een eigenschap welke eer bij bedrijfs-economische en technische dan bij juridische opleiding wordt aangekweekt.

En wat het initiatief nemen betreft: dit wordt door de starheid van het juridische kader waarbinnen de overheidswerkzaamheden verricht (moeten) worden eer belemmerd dan bevorderd. De juridische opleiding, in combinatie met de auto-selectie harer adepten in meer kwalitatief-retrospectieve dan kwantitatief-prospectieve richting, is eer bevorderlijk voor eerbied voor het „historisch gegroeide” dan voor zin voor doelmatigheid. De laatste, welke niet meer dan „common sense” inhoudt, kan zelfs door te veel, en vooral te veel historisch georiënteerde kennis verdrongen worden. Te veel kennis kan ook schadelijk zijn voor de originaliteit en het initiatief (en dit laatste wenst Dr Stellinga toch te bevorderen?!). De economie is het meest vooruitgebracht, niet door economen van professie, maar door wiskundigen, natuurkundigen en ingenieurs. Ook in de industrie ziet men het belang van de frisse kijk en het gevaar voor bedrijfsblindheid (de grond van mijn eerste bezwaar!) in. Zo laat men wel houten radiokasten ontwerpen door technici, die gewend zijn in staal te werken en te denken.

Voor zijn bestuursreorganisatie liet het Gouvernement der Nederlandse Antillen een hoogleraar in het administratief recht een advies uitbrengen, waarin kostenoverwegingen geen rol speelden. Als gevolg hiervan wordt bij uitvoering van de Eilandenregeling het bestuursapparaat onnodig kostbaar en onhandelbaar. (In administratief-rechtelijke verhandelingen, dit zijn die, welke de organisatie en functionering van openbare diensten behandelen, worden zelden beschouwingen over kosten aangehouden — zulks in tegenstelling tot de verhandelingen over organisatie in de particuliere bedrijven). In het zuster-„dominium” Suriname is men echter verstandiger geweest: daar liet men een efficiency-ingenieur, die zijn sporen in het particuliere bedrijf al verdiend heeft, het bestuursapparaat reorganiseren.

In de Nederlandse Antillen moet voor het bekleden van hogere rangen bij het Gouvernement met goed gevolg een speciaal examen zijn afgelegd. Dit vormt het sluitstuk op een speciale ambtenarencursus, welke in het bijzonder staats- en administratiefrechtelijk georiënteerd is. Wie in de praktijk afhankelijk is van de ambtelijke prestaties — en dat is bijkans iedereen — zou echter gaarne wat staatsrechtelijke kennis, bijv. van het verschil tussen de Grondwetten van 1814 en 1815, opgeofferd willen zien voor wat meer bedrijfseconomisch inzicht, bijv. in kosten-culatie, arbeidsorganisatie en gebruik van kaartsystemen.

In het algemeen lijkt met het oog op de efficiency van functionering van openbare diensten, een andere, althans minder eenzijdig kwalitatief georiënteerde opleiding dan

die door Dr Stellinga voorgesteld, d.i. een meer bedrijfs-economisch en/of technisch georiënteerde opleiding aan te bevelen. Aan vakchauvinisme van steller dezès behoeft de lezer, blijkens de redactionele aanhef, stellig niet te denken.

Prof. Dr P. Hennipman te Amsterdam schrijft ons:

In de aflevering van 20 Augustus jl. van „Economisch-Statistische Berichten” heeft Dr J. R. Stellinga de in ons land bestaande opleidingen voor de openbare dienst besproken. Zijn overzicht bevat evenwel een leemte, doordat geen melding is gemaakt van het Bestuursexamen, dat aan de Universiteit van Amsterdam kan worden afgelegd in de Verenigde Faculteiten der Rechtsgeleerdheid en der Economische Wetenschappen door meesters in de rechten en doctorandi in de economische wetenschappen. Van deze opleiding, die enige jaren vóór de oorlog is ingesteld, is tot dusver zeer weinig gebruik gemaakt. Op de oorzaken hiervan wil ik thans niet ingaan, doch slechts opmerken, dat in de uiteenzetting van de heer Stellinga dit examen niet onvermeld had mogen blijven.

Naschrift.

Ik moge met een kort onderschrift naar aanleiding van het ingezonden stuk van Mr W. H. Somermeijer volstaan.

Het hoofdbezwaar, dat ik tegen mijn geachte opponent heb, is wel dit, dat hij geen oog heeft voor het bijzonder karakter van de overheidsdienst. Daarop behoort de opleiding voor de hogere ambtenaar in de eerste plaats gericht te zijn. Wie meent, dat het overheidsapparaat een onderneming is als elke andere, en dat het daarvoor vooral aankomt op efficiency en bedrijfseconomie, ziet de zaak verkeerd.

Dat de hoogleraar in het administratiefrecht bij de bestuursreorganisatie in de Antillen gefaald zou hebben en de ingenieur in Suriname daarentegen geslaagd zou zijn, kan uiteraard zonder nadere bewijsvoering niet aanvaard worden. Het is overigens typisch voor des schrijvers „zakelijke” kijk, dat hij slechts de maatstaf van de kosten aanlegt. Ik moge hem er nog op wijzen, dat het bij het besturen in de eerste plaats gaat om het behartigen van het algemeen belang, zij het met de nodige zuinigheid, en niet om een zo laag mogelijke kostprijs.

Voorburg.

STELLINGA.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Geurende de verslagweek bleek nog eens duidelijk, dat momenteel op de geldmarkt de invloed van de sterke beleggingsdrang bij de geldgevers — bij wie vrees bestaat voor opdroging van beleggingsmogelijkheden in een niet al te ver verwijderde toekomst — prevaleert boven die van de voorheen overheersende traditionele factoren als de ultimooververkrappingen. De met de ultimo samenhangende mutaties in de weekstaat van De Nederlandsche Bank, n.l. de stijging van de voorschotten in rekening courant en de daling van de saldi van banken, bedroegen tussen 22 en 29 September jl. slechts f 4, resp f 5 mln. In dezelfde week werd daarentegen voor niet minder dan f 70 mln schatkistpapier bij de circulatiebank afgenomen. Dat er bij deze beleggingscapaciteit der banken — grotendeels gevolg van de voortgaande deviezoestroming naar ons land — bij het passeren van de ultimo over het algemeen geen gebrek aan liquide middelen bestond, wekt in dit verband geen verwondering. Callgeld was slechts een enkele dag moeilijker te verkrijgen; de notering bleef op het minimum van $\frac{1}{2}$ pCt gehandhaafd. In schatkistpapier was van ver-

koopdrang niets te bespeuren; de disconto's ondergingen vóór de ultimo geen verhoging en liepen na de ultimo nog iets terug, voor de meeste termijnen met 1/16 pCt.

De kapitaalmarkt.

Het koersniveau op de aandelenmarkt vertoonde gedurende de verslagweek enige daling; de benedengrens van de koersfluctuaties, die zich de laatste maanden op deze markt hebben voorgedaan, werd hierbij echter niet doorbroken.

De (weinige) winstbewijzen, restantbewijzen e.d., die officieel ter beurze worden genoteerd, genoten de afgelopen weken nogal enige belangstelling. Dergelijke bewijzen die gewoonlijk in de overwinst delen, hebben over het algemeen na de oorlog evenmin als gewone aandelen geprofiteerd van de zeer aanzienlijke stijging van de door het bedrijfsleven gemaakte winsten, zowel ten gevolge van de politiek van de Overheid (hoge vennootschapsbelasting, dividendbeperking) als van de leiding der meeste ondernemingen (reserveringspolitiek). Bij sommige dezer papieren hebben de ondernemingen de laatste tijd een althans in verhouding tot de beurskoers voordelig aanbod tot aflossing of verwisseling gedaan. De hoop is thans bij velen ontstaan, dat zulks ook in andere gevallen zal geschieden.

Op de obligatiemarkt blijft de stemming nog steeds vrij vast. De Bank voor Nederlandsche Gemeenten, die in September jl. reeds f 30 mln $4\frac{1}{4}$ pCt 30-jarige obligaties met succes emitteerde, gaat thans over tot uitgifte van nog f 20 mln van dergelijke obligaties. Financiering met lang geld van de woningbouw wordt op deze wijze ook mogelijk gemaakt voor kleinere gemeenten, die zelve geen toegang tot de emissiemarkt hebben. De Gemeente 's Gravenhage, wier premieleningemissie, groot f 10 mln, niet geheel werd voltekend, kondigde voorts een emissie aan van f 5 mln 6-jarige $3\frac{1}{2}$ pCt obligaties, tegen een koers van $100\frac{3}{4}$ pCt. Is het reeds twijfelachtig, of de inschrijvingen op de $4\frac{1}{4}$ pCt 30-jarige gemeente-emissies wel grotendeels uit aanwezige besparingen geschieden, meer nog geldt deze twijfel leningen als de onderhavige, die voor banken een grote aantrekkingskracht bezitten.

Aand. indexcijfers.	26 Sept. 1952	3 October 1952
Algemeen	135,7	134,5
Industrie	192,3	191,7
Scheepvaart	156,5	154,2
Banken	122,5	122,4
Indon. aand.	42,1	40,9

Aandelen.	26 Sept. 1952	3 October 1952
A.K.U.	153%	153%
Philips	153%	153%
Unilever	173%	172%
H.A.L.	145%	142%
Amsterd. Rubber	73%	74
H.V.A.	87%	85%
Kon. Petroleum	318%	318

Staatsfondsen.	26 Sept. 1952	3 October 1952
$2\frac{1}{2}$ pCt N.W.S.	75	$75\frac{1}{4}$
$3-3\frac{1}{2}$ pCt 1947	90%	$91\frac{1}{16}$
3 pCt Invest. cert.	$92\frac{7}{16}$	$92\frac{9}{16}$
$3\frac{1}{2}$ pCt 1951	96%	96%
3 pCt Dollarléning	93%	$93\frac{1}{16}$

Diverse obligaties.	26 Sept. 1952	3 October 1952
$3\frac{1}{2}$ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	$94\frac{1}{16}$	$94\frac{1}{2}$
$3\frac{1}{2}$ pCt Bataafsche Petr.	98	$97\frac{15}{16}$
$3\frac{1}{2}$ pCt Philips 1948	$94\frac{15}{16}$	95
$3\frac{1}{4}$ pCt Westl. Hyp. Bank	88%	89

J. C. BREZET.

STATISTIEKEN

DE JAVASCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden rupiah's)

Data	Munt, muntmateriaal, goud en deviezen-certificaten	Vorderingen in vreemd courant betaalbaar	Deviezenfonds valutarekening	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in eigen courant	Voorschotten aan de Regering v. d. Rep. Indon.
27 Aug. 1952	1.440.403	730.755	938.683	536.639	3.958.605
3 Sept. 1952	1.440.510	697.076	921.185	610.437	4.121.312
10 Sept. 1952	1.440.670	749.014	678.236	621.498	4.209.028
17 Sept. 1952	1.440.670	773.475	606.883	645.469	3.955.568
24 Sept. 1952	1.440.889	754.293	552.298	685.187	3.290.849

Data	Bankbiljetten in omloop	Deviezenfonds buitenlandse passiva	Rekening-courant saldi		
			Van de Regering van de Rep. Indon.	Bijzond. rekening inzake de E.C.A. hulp	Van anderen
27 Aug. 1952	3.763.377	1.509.465	—	496.307	1.488.948
3 Sept. 1952	3.715.492	1.578.515	—	496.307	1.628.039
10 Sept. 1952	3.743.290	1.461.042	—	496.307	1.627.291
17 Sept. 1952	3.704.361	1.484.213	—	496.307	1.306.437
24 Sept. 1952	3.689.265	865.372	—	496.307	1.201.937

Muntbiljettenomloop per 27 Aug. Rp. 327.245.325,50
Muntbiljettenomloop per 3 Sept. Rp. 327.094.156
Muntbiljettenomloop per 10 Sept. Rp. 327.572.685,50
Muntbiljettenomloop per 17 Sept. Rp. 327.122.974
Muntbiljettenomloop per 24 Sept. Rp. 325.444.979,50

INTERIM-PRIJSINDEXCIJFERS VAN HET GEZINSVERBRUIK IN NEDERLAND ¹⁾)

1949 = 100

Aard der gezinsuitgaven	Wegingsfactor (pCt van totale gezinsuitgaven in 1949)	15 Maart 1952	15 April 1952	15 Mei 1952	15 Juni 1952	15 Juli 1952 ²⁾	15 Aug. 1952 ³⁾
		I Voeding, w.o.: brood, gebak, meel	37,7	124	125	124	124
aardappelen, groenten, fruit	8,0	121	121	122	123	124	124
suiker en koloniale waren, dranken	6,8	127	131	124	117	113	98
vlees, vleeswaren, vis	6,5	125	125	125	152	125	125
oliën en vetten ..	4,6	149	151	157	158	158	158
zuivelproducten, excl. roomboter	3,8	124	124	123	119	118	119
II Roken	8,0	109	109	109	111	109	110
III Woning, w.o.: huur, water, onderhoud woning	2,3	118	118	118	116	116	116
huur afzonderlijk verwarming en verlichting ..	21,0	123	123	123	123	122	122
woninginrichting en huisraad ..	9,2	115	115	115	115	115	115
IV Kleding en schoeisel, w.o.: kleding	8,4	115	115	115	115	115	115
schoeisel	5,1	140	140	139	139	140	140
V Hygiënische en medische zorg, w.o.: reiniging	6,7	122	121	121	120	119	119
persoonlijke en gezondheidszorg	13,3	118	117	116	115	114	114
VI Ontwikkeling en ontspanning, w.o.: ontwikkeling, ontspanning, verenigingen ..	10,6	117	116	115	114	112	112
verkeer	2,7	121	121	121	121	120	120
VII Verzekeringen en belastingen	3,4	115	113	112	112	111	111
Totaal	1,6	115	111	111	110	109	109
Totaal (excl. belastingen)	1,8	115	115	114	113	113	113
Totaal	10,1	118	118	118	118	118	118
Totaal (excl. belastingen)	7,6	118	117	117	117	117	117
Totaal	2,5	121	121	122	122	122	122
Totaal	12,2	107	107	107	107	117	117
Totaal	100	120	120	120	119	119	119
Totaal (excl. belastingen)	94,9	122	122	122	121	121	121

¹⁾ Bron: C.B.S.

²⁾ Volgens huishoudrekeningen over 1949 van geschoolde arbeiders, voorlieden, lagere kantoorbedienden en ambtenaren, met in 1949 een bruto-weekloon van f 50 tot f 60, een gemiddelde gezinsgrootte van vier en wonende in de middelgrote en kleine gemeenten van ons land.

³⁾ Voorlopige gegevens.

RECENTE ECONOMISCHE PUBLICATIES

- Inleiding tot de bedrijfseconomie*, door P. J. Potgieser. Purmerend, 1952. 328 blz., f 11,50.
- Het vraagstuk der winstdeling*, Interim-rapport der Commissie ingesteld bij beschikking van de Minister van Sociale Zaken d.d. 15 Juni 1948 (Commissie Bezittspreiding). 's-Gravenhage 1952, 217 blz., f 5,90.
- Trade Unions*, door Allan Flanders. London 1952, 172 blz., f 5,95.
- A standardised system of national accounts*, published by the Organisation for European Economic Co-operation Parijs 1952. 99 blz., f 2,85.
- The theory of economic policy in English classical political economy*, door Lionel Robbins, f 10,05.
- The Soviet price system*, door N. Jasny. Oxford Univ. Press, 1952, 190 blz., f 10,70.
- Soviet prices of producers' goods*, door N. Jasny. Oxford Univ. Press, 1952, 188 blz., f 10,70.
- Industrial waste treatment*, door E. B. Besselièvre. The problem of treating liquid industrial waste to do away with health hazards and the pollutions of streams, analyzed with regard to the different methods of treatment available, the legal requirements and financial factors. N.Y. McGraw-Hill, f 30,80.
- Capital budgeting, top management policy on plant equipment and product development*, door J. Dean. Columb. Univ. Press, 1952, 174 blz., f 20,45.
- Accounting procedure for standard costs*, door C. M. Gillespie, rev. ed. N.Y. Ronalds Press, 491 blz., f 33,—.
- Readings in economics*, door P. A. Samuelson and others. N.Y. McGraw-Hill, 496 blz., f 13,50.
- Financial history of the United States*, door Paul Studenski and Herman E. Krooss. McGraw-Hill Book Company, Inc., 1952, 528 blz., \$ 6,50.

Nationale Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

vacatures

Voor INDUSTRIEEL BEDRIJF

in het Zuiden des lands gezocht een

ACCOUNTANT

LIEFST N.I.v.A.-LID

voor leiding gehele administratie en secretariaat. Voor een representatief persoon, gewend leiding te geven, over goede talenkennis en ervaring beschikend, zeer goede vooruitzichten, zowel wat positie als salaris betreft.

Eigenhandig geschreven sollicitaties met volledige inlichtingen en inzending van pasfoto onder no. 12009 aan Advert.bur. Major, Laan van Meerdervoort 189 F, Den Haag.

DE WESTER BOEKHANDEL

Algemene Binnen- en Buitenlandse Boekhandel

Nieuwe Binnenweg 331
Telefoon 32076

ROTTERDAM
Postgiro 18961

GESPECIALISEERD OP ECONOMISCH GEBIED

Kostbaar transport tot in details belicht

Een deskundig boek over een kostbare schakel in de productie is: „Expediteevraagstukken voor de onderneming”, door Ir J. Bolhuis en Drs A. P. Groeneveld. Door de jarenlange ervaring van de schrijvers heeft het boek grote praktische waarde, voor allen, die met vraagstukken van vervoer te maken hebben. Bovendien kan het door de duidelijke indeling als naslagwerk worden gebruikt.

Behandeld worden: Leveringscondities; het vervoer; het binnenlandse en het internationale beroeps-goederenvervoer; eigen vervoer; verpakken; verzekering; in- en uitvoer; hulpbedrijven.

In talloze bladen uitstekend gerecenseerd

Deel 11 van de serie-uitgave „De moderne onderneming”: Ir J. Bolhuis en Drs A. P. Groeneveld, Expediteevraagstukken voor de onderneming, geh. linnen band, 228 pag. f 14,50; bij intekening op de gehele serie f 13,25.

Dr P. S. Pels: „Ontwikkeling van de loonvorming”. Tweede herziene en vermeerderde druk. F 4,90. In de hierbij aangekondigde tweede druk zijn door de schrijver verschillende hoofdstukken, o.m. door het beschikbaar komen van nieuwe gegevens, nader bewerkt en aangevuld. Ook de verschillende gebeurtenissen op loongebied in 1951 en begin 1952 zijn in deze tweede herziene druk op objectieve wijze belicht en in overzichtelijke vorm samengevat.

Als U niet van plan bent aan boekhouden te doen

... maar U bent wel één van hen die wegwijzen willen worden in de jaarstukken van het bedrijf waarbij zij werken, dan vindt U een handige en duidelijke gids in het boekje „Inleiding tot het balanslezen”. Handig door beknoptheid en alfabetisch register en duidelijk door de heldere, prettige schrijffrants van de auteur, de Amsterdamse hoogleraar in het belastingrecht, W. J. Langen.

Uit de inhoud: Debiteren en crediteren; de toe-vallige datum 31 December; winstverdeling en reservering; kapitaal en vermogen; waar zit de winst? afschrijving; stille reserves; financiering en liquiditeit.

W. J. Langen, „Inleiding tot het balanslezen”, ingen. f 4.50.

N. Samsom n.v. uitgever — Alphen aan den Rijn

Voor Uw bestellingen gelieve U bijgevoegde kaart te gebruiken. Bij voorbaat dank.

GEMEENTE ROOSENDAAL EN NISPEN

Uitgifte van
f 5.000.000.- 4¹/₄% 30-jarige obligatiën
(3e lening 1952)

in stukken van f 1000.- aan toonder, waarvan reeds
f 1.000.000.- op inschrijvingsvoorwaarden is geplaatst.

De opbrengst der lening zal tot een bedrag van f 3.149.000.-
ten goede komen aan de gemeenten: Halstereh, Hoeven,
Huybergen, Ossendrecht, Oud- en Nieuw Gastel, Putte,
Steenbergen, Woensdrecht en Wouw.

Ondergetekenden berichten, dat zij de inschrijving op de
resterende f 4.000.000.- obligatiën van bovengenoemde
uitgifte openstellen op

MAANDAG 13 OCTOBER 1952

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,
TOT DE KOERS VAN 100 0/0.

bij de kantoren van:

VAN MIERLO EN ZOON N.V.

te BREDa, BERGEN OP ZOOM, ROOSENDAAL en TILBURG
en bij haar correspondentieschappen te OOSTERHOUD,
OUDENBOSCH en EITEN.

FIRMA F. VAN LANSCHOT

te 's-HERTOGENBOSCH.

De Heren

**BEELS & CO. -
DE CLERQ & BOON HARTSINCK**

te Amsterdam.

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 3 October 1952.

Prospectussen en inschrijfbiljetten zijn bij de kantoren
van inschrijving verkrijgbaar.

Burgemeester en Wethouders van de
Gemeente Roosendaal en Nispen.

De Secretaris: De Burgemeester:
VERSTEGEN A. FREYTERS

Roosendaal, 3 October 1952.

GEMEENTE TILBURG

Uitgifte van
f. 3.000.000.- 4¹/₄% 30-jarige obligatiën.
(Vierde Lening 1952)

Grootte der stukken nom. f. 1.000.- aan toonder.

De ondergetekenden berichten, dat de inschrijving op
bovengenoemde obligatiën zal zijn opengesteld op

DONDERDAG, 9 OCTOBER 1952,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

tot de koers van 100 pCt.,

bij de kantoren van de

**AMSTERDAMSCH E BANK N.V. en
INCASSO-BANK N.V.**

te Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Tilburg,

op de voorwaarden van het prospectus van uitgifte
d.d. 2 October 1952. Exemplaren van het prospectus
en inschrijvingsbiljetten zijn bij genoemde kantoren
verkrijgbaar.

Tilburg, 2 October 1952.

**Burgemeester en Wethouders
der Gemeente Tilburg.**

Kon. Ned. Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants,
Schiedam.

ECONOMISCH-STATISTISCHE
BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch
Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter
de Hoochstraat 5, Rotterdam
(West)

Telefoon Redactie en Admini-
stratie 38040. Giro 8408.

Bankiers:

R. Mees en Zoonen, Rotterdam

Redactie-adres voor België:
Seminarie voor Gespecialiseer-
de Economie, 14, Universiteits-
straat, Gent.

Abonnementen: Pieter de
Hoochstraat 5, Rotterdam (W.)
Abonnementsprijs, franco per
post, voor Nederland en de
Uniegebieden en Overzeese
Rijksdelen (per zeepost) f 26.-,
overige landen f 28.- per jaar.
Abonnementen kunnen ingaan
met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo
van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Ne-
derland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam (W.)
Losse nummers 75 cts.

DE TWENTSCHE BANK N.V.

Maandstaat op 30 September 1952

Kas, Kassiers en Dag- leningen	f. 20.944.893.13
Nederlands Schatkistpapier	568.400.000.-
Ander Overheidspapier	39.098.800.-
Wissels	5.097.601.74
Bankiers in Binnen- en Buitenland	19.536.368.29
Effecten en Syndicaten	11.164.954.44
Prolongatiën en Voor- schotten tegen Effecten	16.242.603.78
Debiteuren	168.734.840.81
Deelnemingen (incl. Voorshotten)	10.042.485.54
Gebouwen	3.500.000.-
Belegde Reserve voor Verleende Pensioenen	628.365.59
	f. 863.390.913.32

Kapitaal	f. 45.000.000.-
Reserve	16.500.000.-
Bouwreserve	1.000.000.-
Deposits op Termijn	182.474.844.76
Credieten	604.327.449.88
Geaccepteerde Wissels	63.756.87
Doorlopende Geaccepteerd	1.082.868.10
Kassiers en Genomen Daggeldleningen	1.484.659.71
Overlopende Saldi en Andere Rekeningen	10.828.968.41
Reserve voor Verleende Pensioenen	628.365.59
	f. 863.390.913.32

ADVERTEER IN DE E.-S. B.